

Sisekaitseakadeemia
Justiitskolledž

Kirill Smola

KINNIPEETAVATE TINGIMISI VABASTAMINE
ELEKTROONILISE VALVE KOHALDAMISEGA TALLINNA
VANGLA NÄITEL

Lõputöö

Juhendaja:
Eerik Lätti

Tallinn 2009

ANNOTATSIOON

JUSTIITSKOLLEDŽ	Mai 2009.a.
Töö pealkiri: KINNIPEETAVATE TINGIMISI VABASTAMINE ELEKTROONILISE VALVE KOHALDAMISEGA TALLINNA VANGLA NÄITEL	
Töö autor: Kirill Smola	Olen nõus oma lõputöö kättesaadavaks tegemisega elektroonilises keskkonnas.
allkiri:	
<p>Käesolev lõputöö „Kinnipeetavate tingimisi vabastamine elektroonilise valve kohaldamisega Tallinna Vangla näitel” on kirjutatud eesti keeles ning on koos lisadega 63 lk pikk, hõlmates endas 15 joonist, 8 tabelist ning 1 lisa. Lõputöös on kasutatud 21 allikat. Lõputöö lühikokkuvõtte on vene keeles.</p> <p>Antud lõputöö autor püstitas eesmärgiks välja selgitada elektroonilise valve olemus ning võrrelda seda analoogseid meetodeid kasutavate riikide kogemustega; tuvastada tema positiivsed ja negatiivsed küljed; paralleelide leidmine nende riikidega, kus elektrooniline järelevalve on Eestiga võrreldes ammu kasutusel. Uurimustöö peamiseks ülesandeks oli välja selgitada, kas on tõenäoline, et varem karistatud kinnipeetavad tulevad tagasi vanglasse, jättes täitmata elektroonilise valvega ette nähtud reeglid.</p> <p>Töö autor püstitas uurimuse läbiviimiseks hüpoteesi: “Elektroonilise valvega endised kinnipeetavad lähevad vanglasse tagasi karistust kandma sellepärast, et ei täitnud Ev tingimusi, allusid ümbruskonna mõjudele ega olnud psühholoogiliselt valmis elektrooniliseks valveks“.</p> <p>Uurimuse meetoditena kasutas autor nii normatiivse akti analüüsi, statistilisi andmeid kui ankeetküsitlust. Küsimustiku abil võrreldi ja analüüsiti kriminaalhooldusametnike, nii Tallinna Vangla endiste kinnipeetavate kui ka elektroonilise valvega Tallinna Vangla endiste kinnipeetavate suhtumist.</p> <p>Uurimustöö tulemusi analüüsides jõudis lõputöö autor järeldusele, et elektroonilise valvega vabastamist taotlevad kinnipeetavad pole psühholoogiliselt valmis tagasi pöörduma ühiskonda.</p>	
Võtmesõnad: elektrooniline valve, tingimisi enne tähtaega vabastamine, Tallinna Vangla	
Ключевые слова : электронная охрана, условно-досрочное освобождение, Таллиннская тюрьма	
Säilitamise koht:	
Kaitsmisele lubatud:	
Juhendaja allkiri:	

SISUKORD

ANNOTATSIOON	2
SISUKORD	3
KASUTATUD LÜHENDID	4
SISSEJUHATUS	5
1. ELEKTROONILISE VALVE OLEMUS.....	8
1.1 Elektroonilise valve ajalugu.....	8
1.2 Tehniliste vahendite kasutamise võimalused.....	9
1.3 Õiguslik regulatsioon.....	13
2. ELEKTROONILISE VALVE TÄITMISE JA JÄRELEVALVE KORD.....	15
2.1 Elektroonilise valve kasud ja kahjud	19
3. VÄLISRIIKIDE KOGEMUSED.....	21
3.1 Ameerika Ühendriigid	21
3.2 Rootsi.....	25
3.3 Inglismaa.....	30
4. UURIMUSE EESMÄRK, MEETOD JA VALIM	37
Valimi iseloomustus	38
Tallinna Vangla üldstatistika EV kohta	38
Andmekogumise meetodika	39
4.1 Andmete analüüs.....	40
4.2 Nõusolekud elektroonilise valve kohaldamiseks. Kirjeldus ja analüüs.....	50
KOKKUVÕTE	54
PE3IOME.....	56
KASUTATUD ALLIKATE LOETELU	58
LISA.....	58

KASUTATUD LÜHENDID

- KarS - Karistusseadustik
- VS - Vangistusseadus
- Ev - elektrooniline valve
- EJ - elektrooniline jälgimine
- TEV - tingimisi enne tähtaega vabastamine

SISSEJUHATUS

Käesoleva lõputöö teemaks valis autor kinnipeetavate tingimisi vabastamise elektroonilise valve kohaldamisega Tallinna Vangla näitel, kuna teema on praegusel hetkel aktuaalne ja üldsust huvitav. Uudis, et Eesti kavatses hakata rakendama kurjategijate jälgimiseks elektroonilist valvet, tekitas ühiskonnas suurt vastukaja. Peamine reaktsioon, mida võisime ajalehtedest ja interneti kommentaaridest lugeda oli negatiivne ning tekkis kujutelm, et nüüd hakatakse massiliselt kinnipeetavaid vabastama ja ükski kurjategija ei peagi enam talle määratud karistust täies ulatuses ära kandma.

Elektroonilise valve peamiseks eesmärgiks on vähendada kinnipeetavate hulka vanglas, parandades samas ülejäänud vangide kinnipidamistingimusi, samuti on elektrooniline valve riigile oluliselt odavam kui vangi hoidmine trellide taga. Justiitsministri 17. jaanuari 2007 määrus nr 4 „Kinnipeetava tingimisi enne tähtaega vabastamise materjalide ettevalmistamise kord“ 3. peatükk rakendus praktikas kevadel 2007. ning lisaks humaansetele kaalutlustele peetakse silmas ka riigi vahendite olulist kokkuhoidu kinnipeetavate ülalpidamiskulude arvelt.

Määruse rakendamine tekitas aga küsimuse, kas kinni peetvad isikud on ise valmis nii tõsise ja mõnede jaoks võimatu katsumuse jaoks nagu tingimisi ennetähtaegne vabanemine elektroonilise valvega? Kas on mingi garantii, et enamus elektroonilise valvega vabanevatest kinnipeetavatest ei satu tagasi vanglasse? Olemata psühholoogiliselt valmis pidevaks kontrolliks või ümbruskonna mõjul panevad toime mingisuguse õigusrikkumise? Paljud tavakodanikud peavad ju vanglat ainsaks karistuseks kurjategijatele ja vähesed neist hakkaksid positiivselt suhtuma elektroonilise valve all olevaisse isikutesse, pigem vastupidi.

Elektroonilise valve populaarsus mõnedes maades on suur ja seda kasutatakse väikeste kuritegude puhul ainsa karistusviisina. Algselt kohaldati seda isikute suhtes, kelle karistusaeg ei ületanud aastat. Ööpäevaringselt elektroonilise valve all olevad kinnipeetavad ei kujuta endast ühiskonnale otsest ohtu, samuti ei saa nad suhelda

kriminaalse maailmaga, sest nende tegevus ja käigud on piiritletud. Jälgimisvõru võib kanda pükste all jala peal ja seda ei ole näha. USA-s kasutatakse seda 49 osariigis 50-st, Euroopas kasutatakse seda Inglismaal, Rootsis, Hollandis, Austrias ja mõnedes arenevates riikides. Erinevates maades kasutatakse elektroonilist valvet erinevalt, mõnedes maades vahistatute suhtes, mõnedes aga kinnipeetavate suhtes. Eestis kasutatakse valvet kinnipeetava suhtes, kes on oma karistusest ära kandnud vastavalt kuriteo liigile 1/3 või 1/2 karistusajast ja on ennast vanglas hästi üleval pidanud. Elektrooniline valve garanteerib ööpäevaringse kontrolli kinnipeetava üle. On oluline, et inimene ei suhtleks endiste kurjategijatega. Mida lühemat aega on isik vanglas, seda tõenäolisem on, et temast ei saa professionaalset kurjategijat.

Millised on Eesti vastavad, kuigi veel napid elektroonilise valve kogemused, võrreldes varem alustanud riikidega? Mis paneb neid inimesi rikkuma ettenähtud reegleid ja tingimusi? Mis on nende jaoks kõige raskem, kas harjumine vangla eluga või oskamatus olla ümbritsevate tähelepanu all ja tunda ennast tõrjutuna ja olla alalise arutluse teemaks?

Vastuse leidmiseks loetletud küsimustele viis töö autor läbi uuringu, mille eesmärgiks on koguda ja analüüsida arvamusi seoses elektroonilise valvega. Uuringu läbiviimiseks koostati ankeetküsitlused, millele vastasid 18 endist Tallinna Vangla kinnipeetavat, kes on vabanenud elektroonilise valvega, 19 endist kinnipeetavat, kes on vabastatud tingimisi ennetähtaegselt ning 13 kriminaalhooldusametnikku, kes on põhjalikumalt tutvunud Ev-ga. Küsimustiku abil võrreldi ja analüüsiti kriminaalhooldusametnike, nii Tallinna Vangla endiste kinnipeetavate kui ka elektroonilise valvega Tallinna Vangla endiste kinnipeetavate suhtumist Ev-sse ning selgitati välja, miks kinnipeetavad eelistavad Ev-ga vabanemist või miks mitte, kuidas suhtuvad tavakodanikud Ev-sse, mida peetakse uue süsteemi positiivseteks ja negatiivseteks külgedeks, mis motiveerib neid Ev-ga vabanema ja miks mõned neist tulevad vanglasse tagasi karistust kandma.

Töö autor püstitas uurimuse läbiviimiseks hüpoteesi: “Elektroonilise valvega endised kinnipeetavad lähevad vanglasse tagasi karistust kandma sellepärast, et ei täitnud Ev

tingimusi, allusid ümbruskonna mõjudele ega olnud psühholoogiliselt valmis elektrooniliseks valveks“.

1. ELEKTROONILISE VALVE OLEMUS

Elektroonilise valve all mõeldakse järelevalvet, kus kasutatakse tehnilisi vahendeid, mille abil on võimalik jälgida ühe või mitme valvatava asukohta ühes või mitmes erinevas kohas. Joobejärelvalvet saab teostada elektroonilise kaugvalvena fikseeritud asukohaga või mobiilse lisaseadme abil. Valvatava kohalolekut saab valvata eelnevalt määratletud paigas, nt arestikaristuse tüüpselt. Elektroonilist valvet teostatakse fikseeritud asukohaga või mobiilse seadmega.

Elektroonselt teostatav valve on mehaaniline signaalide kogumine. Seadmetega ei kuulata pealt valvatava peetavaid vestlusi, kuigi ka see oleks tehniliselt võimalik. Seadmetega ei koguta infot valvatava eraelu kohta v.a. joobejärelvalve, kus jälgitakse valvatava alkoholikasutamist. Elektroonilist valvet erinevates riikides ja erinevaid meetodeid kirjeldatakse järgmistes osades.

1.1. Elektroonilise valve ajalugu

Esimene elektrooniline valve seade valmistati juba 1960. aasta keskel Harvardi psühholoogi Robert Schwitzgebeli poolt, kes hindas seadme inimlikuks ja taskukohaseks alternatiiviks vahi alla võtmisele. 1977. aastal sai Albuquerque kohtunik Jack Love New Mexico inspiratsiooni ühest Ämblikmehe koomiksiraamatu episoodist ning hakkas uurima elektroonilise jälgimise võimalust süüdimõistetutele. Koomiksi kangelane Ämblikmees oli märgistatud seadmega, mis võimaldas röövlil jälgida kõiki tema tegemisi. 1983. aastal mõistis Jack Love esimesele kurjategijale karistuseks koduaresti koos elektroonilise valvega.¹

---

¹ John Howard Society of Alberta. Electronic Monitoring. Kanada, 2001, lk 1.

Loomulikult on siis loodud elektroonilise valve seade tänaseks päevaks tundmatuseni muutunud. Nii saatjat kui vastuvõtjat on suuresti edasi arendatud ja käesolevaks ajaks on seade muutunud väikeseks ja inimese keha küljes pea märkamatuks.

Käesolevaks ajaks teostatakse kurjategijate elektroonilist valvet kahekümnes riigis, sealhulgas Eestis.

1.2. Tehniliste vahendite kasutamise võimalused

Elektroonilist valvet on võimalik kasutada mitmetel erinevatel juhtudel ja mitmel erineval moel. Peamiseks rakenduseks on *front door*-meetod, kus elektroonilise valve seadmeid kasutatakse ühiskonnas teatud isikute liikumispääsude seadmiseks. *Front-door* meetodit hakatakse rakendama ka Eestis nimelt koduaresti näol.

Back-door meetod tähendab isikute jälgimist kinnipidamisasutuses. Peamiselt rakendatakse seda kõrgohtlike kurjategijate puhul. Elektroonilise valve seadme abil saadakse pidevalt informatsiooni isiku asukohast ning samuti on samal meetodil võimalik jälgida ja seeläbi kontrollida kõrgohtlike kurjategijate omavahelist suhtlemist.²

Ülemaailmselt kasutatakse aktiivset ja passiivset elektroonilise valve vormi. Passiivse jälgimise korral peab jälgitav vastama määratud asukohta paigaldatud telefonile ja rääkima oma ametnikuga või paigaldama talle antud saatja kindlaksmääratud ajal vastavasse seadmesse, mis omakorda registreerib isiku kohaloleku. Tehnoloogia arenedes on viimase nimetatud võimaluse kasutamise osakaal vähenenud ning kasutusel on seadmed, mis raadiosignaali abil määravad isiku kohaloleku määratud piirkonnas. Passiivset jälgimist kasutatakse madalama riskiga kurjategijate puhul. Aktiivse valve korral jälgitakse isiku asukohtu järjepidevalt. Peamiselt kasutatakse selleks *Global Positioning System*'i (GPS),

---

² Sealsamas.

mis annab võimaluse jälgida süüdimõistetuid 24 tundi ööpäevas olenemata asukohast. Aktiivjälgimist kasutatakse kõrge kriminogeense riskiga kurjategijate puhul³.

Passiivne jälgimine (väiksem risk)

- Hääle tuvastamine
- Koduarest
- Alkoholimõõtmine

Aktiivjälgimine (kõrge risk)

- Asukohamäärang
- Kinnipeevate jälgimine

Hääle tuvastamine tagab paindliku ja efektiivse viisi igapäevaselt jälgida kogukonnas olevaid süüdimõistetuid (vt joonis 1). Telefoni hääletuvastamise süsteemil on oluline roll passiivse jälgimise kontrollimisel. Taolise süsteemi kasutamisel on võimalik kontrollida isiku kohalviibimist kindlaksmääratud kohas telefoniaparaati paigaldatud süsteemi abil, mis võrdleb isiku esialgselt salvestatud teksti kõikidel järgnevatel infovahetustel esitatava tekstiga. Juhul kui esitatud tekstis ilmneb häälest tulenevaid erinevusi võrreldes algselt salvestatuga või isik ei helista asukohast, kus ta sel ajahetkel peaks asuma, edastatakse see informatsioon järelevalvet teostavale ametnikule, kes võtab kasutusele teised abinõud määramaks kindlaks isiku asukohta ja rikkumise põhjust⁴.

Joonis 1. Hääle tuvastamise seade

³ National Law Enforcement Corrections Technology Center. Keeping track of Electronic Monitoring. NLECTC, 1999.

⁴ Voice Verification Explained. Justice Service. Inglismaa, 2007.

Koduarest koos elektroonilise valvaga on alternatiiviks vanglale ning annab süüdimõistetud isikule võimaluse karistuseks määratud aeg kanda kodus. Koduarestis olevate isikute jälgimiseks kasutatakse elektroonilist saatjat (vt joonis 2), mis on kinnitatud süüdimõistetu pahkluule ja vastuvõtjat (vt joonis 2), mis fikseerib signaalide kaudu saatja olemasolu piirkonnas ning edastab informatsiooni jälgimiskeskusesse. Juhul kui süüdimõistetu lahkub kindlaksmääratud raadiusest, registreerib arvuti täpse kuupäeva ja kellaaja, samuti registreeritakse isiku saabumine piirkonda. Juhul kui kindlaksmääratud piirkonnast lahkumine leiab aset ajal, mil süüdimõistetu peab olema kodus, kontrollib ametnik rikkumise asjaolusid ning vajadusel pööratakse karistus täitmisele⁵.

Joonis 2. Saatjad ja vastuvõtja

Alkoholimõõtmise seade mõõdab alkoholitaset kontrollitava isiku väljahingatavas õhus ning toimib sarnaselt politseikasutuses olevate alkomeetritega (vt joonis 3). Tulemus saadetakse jälgimiskeskuses olevale ametnikule, kes kinnitab tulemuse. Alkoholimõõtmise kaasaegsed seadmed on varustatud kaamerateaga, mis pildistavad testitavat isikut. Alkomeetreid võib kasutada eraldiseisvatena või kombineeritult mõne teise elektroonilise valve seadmega.

---

⁵ Criminal Law. Pareole Probation. House Arrest. Ameerika Ühendriigid, 2007.

Joonis 3. Alkoholimõõtmise seade

Asukohamäärangu puhul jälgitakse süüdimõistetud asukohta ning liikumistrajektoori ööpäevaringselt GPS-süsteemi kasutades (vt joonis 4, 5).

Joonis 4. GPS süsteemi seade.

Kinnipeetavate jälgimine toimub reaalajas, raadiolainete kaudu saab määrata vangistust kandva isiku asukohta kinnipidamisasutuse siseselt ja ümbruses paiknevates piirkondades.

Joonis 5. Kinnipeetavate jälgimine vanglas.

1.3. Õiguslik regulatsioon

Eestis hakati elektrooniliselt jälgima vanglast tingimisi enne tähtaega vabanenud ja elektroonilise valvega nõustunud kinnipeetavaid ning nagu eelpool mainitud, on tegemist nn. koduarestiga.

Seoses otsusega hakata rakendama elektroonilist valvet tuli Eestis teha vastavad muudatused mitmes õigusaktis. Selleks võeti vastu kriminaalhooldusseaduse, vangistusseaduse, karistusseadustiku, karistusseadustiku rakendamise seaduse ja kriminaalmenetluse seadustiku muutmise seadus⁶, mis jõustus 01.01.2007. Seoses vangistusseadusesse sisse viidud muudatustega tuli muuta ka kinnipeetava vanglast vabastamise korda⁷, kinnipeetava tingimisi enne tähtaega vabastamise materjalide ettevalmistamise korda⁸ ning 22.02.2007 võeti vastu justiitsministri määrus nr 15, mis sätestab elektroonilise valve täitmise ja järelevalve korra.⁹ Samuti muudeti muid kriminaalhooldustööd reguleerivaid õigusakte. Karistusseadustiku § 75 lg 2 p 9 sätestab elektroonilise valve kui ühe võimaliku kohtu poolt määratava lisakohustuse vangistusest tingimisi enne tähtaega vabanenutele nende eelneval nõusolekul¹⁰. Nimetatud paragrahv määratab isikud, kellele laieneb võimalus kasutada uudset võimalust, nimelt kinnipeetavad. Karistusseadustikku lisatud § 75¹ lg 1 sätestab, et elektrooniline valve on süüdimõistetule kohtu poolt määratud tähtajaks pandud kohustus alluda liikumisvabaduse piirangute täitmise kontrollimisele elektroonilise seadme abil, mis on kinnitatud süüdimõistetu keha külge ning mille abil on võimalik kindlaks määrata süüdimõistetu asukoht. KarS § 75¹ lg 2 sätestab, et vajaduse korral määrab kohus enne elektroonilise valve kohaldamist süüdimõistetule tervisekontrolli eesmärgiga selgitada, kas süüdimõistetu terviseseisund võimaldab tema allutamist elektroonilisele valvele. KarS § 75¹ lg 3 määratleb

---

⁶ Kriminaalhooldusseaduse, vangistusseaduse, karistusseadustiku, karistusseadustiku rakendamise seaduse ja kriminaalmenetluse seadustiku muutmise seadus. 27. september 2006. – RT I 2006, 46, 333

⁷ Kinnipeetava vanglast vabastamise kord. Justiitsministri määrus 25. jaanuarist 2001 nr 11. – RTL 2001, 20, 273.

⁸ Kinnipeetava tingimisi enne tähtaega vabastamise materjalide ettevalmistamise kord. Justiitsministri määrus 17. jaanuarist 2007. - RTL 2007 7, 118.

⁹ Elektroonilise valve täitmise ja järelevalve kord. Justiitsministri määrus 22. veebruarist 2007. - RTL 2007, 20, 334.

¹⁰ RT I 2001, 61, 364; ...; RT I 2007, 13, 69

elektroonilise valve tähtaja, mis võib olla ühest kuust kuni kaheteistkümne kuuni. Kar § 75¹ lg 4 määratleb, et elektroonilise valve tähtaeg hakkab kulgema päevast, kui elektroonilise valve seade kinnitatakse süüdimõistetu keha külge. KarS § 75¹ lg 5 annab kriminaalhooldajale võimaluse esialgselt kohtu poolt määratud elektroonilise valve tähtaega lühendada või pikendada, sealjuures tuleb arvestada asjaolu, et periood ei jääks alla kuu ega ületaks ühte aastat. KarS § 75¹ lg 6 sätestab, et juhul kui süüdimõistetu võtab enne elektroonilise valve tähtaja lõppemist tagasi elektroonilise valve kohaldamise nõusoleku, pöörab kohus kandmata jäänud karistuse osa kriminaalhooldusametniku ettekande alusel täitmisele¹¹.

Elektrooniline valve tõi endaga kaasa ka muudatused vangistusest tingimisi enne tähtaega vabanemise tähtaegades ja korras- automaatse TEV-i puhul algatab menetluse vangla, kinnipeetava avaldust ei ole enam vaja. Kinnipeetavatele, kes ei anna nõusolekut elektroonilise valve kohaldamiseks, tekib esimene võimalus ennetähtaegselt vabaneda seaduses tuleneval ajal ja korras. Nimelt sätestab KarS § 76 lg 2, et teise astme kuriteo või esimese astme kuriteo ettevaatamatus toimepanemises süüdimõistatud isiku võib kohus katseajaga tingimisi enne tähtaega vangistusest vabastada, kui süüdimõistetu on tegelikult ära kandnud vähemalt poole mõistatud karistusajast, kuid mitte vähem kui kuus kuud. KarS § 76 lg 2 p 2 reguleerib esimese astme kuriteo tahtlikus toimepanemises süüdimõistatud isiku võimalikku tingimisi enne tähtaegset vabastamist kohtu poolt, mis on võimalik alates ajast, mil ta on reaalselt ära kandnud kaks kolmandikku karistusajast. Seevastu annab elektroonilise valvaga nõustumine isikule võimaluse vabaneda vangistusest veelgi varem, seda juhul, kui kohus kinnipeetava taotluse rahuldab. KarS § 76 lg 1 p1 sätestab, et teise astme kuriteo või esimese astme kuriteo ettevaatamatus toimepanemises süüdimõistatud isiku võib kohus katseajaga tingimisi enne tähtaega vangistusest vabastada, kui süüdimõistetu on tegelikult ära kandnud ühe kolmandiku mõistatud karistusest ning andnud nõusoleku elektroonilise valve kohaldamiseks. KarS § 76 lg 2 p 1 sätestab esimese astme kuriteo tahtlikus toimepanemises süüdimõistatud isiku võimalikku tingimisi enne tähtaegset vabastamist kohtu poolt, mis on võimalik alates ajast, mil ta on reaalselt ära kandnud pool karistusajast, lisatingimuseks on nõusolek elektroonilise valve kohaldamisega.

---

¹¹ sealsamas

2. ELEKTROONILISE VALVE TÄITMISE JA JÄRELEVALVE KORD

Elektroonilise valve kohaldamisega tingimisi enne tähtaega vabastamise ettevalmistamine algab kinnipeetava avalduse esitamisest, milleks tal tekib õigus kaks kuus enne eelpool toodud tähtaja täitumist. Justiitsministri määruse „Kinnipeetava tingimisi enne tähtaega vabastamise materjalide ettevalmistamise korra“ kolmas peatükk sätestab elektroonilise valve kohaldamisega tingimisi enne tähtaega vabastamise ettevalmistamise¹² korra.

20.03.2007 jõustus Justiitsministri määrus nr 15, mis sätestab elektroonilise valve täitmise ja järelevalve korra¹³. Määruse esimene peatükk sisaldab üldsätteid- määruse reguleerimisala ja kriminaalhooldusosakonna pädevust.

Teine peatükk käsitleb elektroonilise valve ettevalmistamist. Kriminaalhooldusametnik, saanud vanglalt vastava taotluse, annab arvamuse vangistusest tingimisi ennetähtaegseks vabastamiseks ja elektroonilise valve kohustuse kohaldamiseks. Kriminaalhooldaja arvamus koostatakse «Kriminaalhooldusseaduse» §-s 24 sätestatud kohtueelse ettekande nõuetest lähtudes. Lisaks on sätestatud erisused, mida kriminaalhooldusametnik peab kontrollima elektroonilise valve puhul- § 4 on toodud nõuded, millele peab vastama süüdimõistetu elukoht elektroonilise valve kohustuse kohaldamiseks. Kui süüdimõistetu elukoht ei vasta nendele nõuetele, ei tee kriminaalhooldusametnik ettepanekut süüdimõistetu vangistusest ennetähtaegseks vabastamiseks elektroonilise valve kohustusega. Lisaks elukoha nõuete vastavusele on oluline süüdimõistetuga koos elavate täisealiste isikute nõusolek, kuna elektroonilise valve kohustus paneb teatud kohustused kaudselt ka perekonnaliikmetele (näiteks sisseostude tegemine vm taoline).

Teise peatüki teine jagu sätestab kriminaalhooldusosakonna kohustuse valmistada elektroonilise valve kohustusega süüdimõistetu vanglast vabanemiseks. Kriminaalhooldusosakond peab tagama elektroonilise valve seadmete olemasolu, vajadusel

---

¹² RTL 2007, 7, 118.

¹³ RTL 2007, 20, 334.

seadmed täiendavalt tellima. Kui kriminaalhooldusametniku või vangla hinnangul on tegemist süüdimõistetuga, kellele on vajalik paigaldada aktiivjälgimist võimaldavad elektroonilise valve seadmed vanglast vabastamise hetkel, teevad kriminaalhooldusametnik ja vangla sellekohast koostööd ning kriminaalhooldusametnik läheb koos seadmetega vanglasse või saadab seadmed vanglasse ja vangla paigaldab need. Kui aktiivjälgimist võimaldavaid elektroonilise valve seadmeid ei paigaldata vanglast vabastamisel, tuleb koduvalveseadmed paigaldada süüdimõistetu jala külge ja elukohta hiljemalt kolme tööpäeva jooksul alates päevast, mil süüdimõistetu vanglast ennetähtaegselt vabastatakse.

Määruse kolmas peatükk sätestab elektroonilise valve täitmise. Esimene jagu- täitmise ettevalmistamine. Kriminaalhooldusametnikuks nimetatakse võimalusel sama ametnik, kes koostas kohtule arvamuse süüdimõistetu ennetähtaegse vabastamise kohta. Kriminaalhooldusametniku ja kriminaalhooldusaluse esimene kohtumine võib toimuda kas kriminaalhooldusosakonnas või kriminaalhooldusaluse elukohas elektroonilise valve seadmete paigaldamisel. Soovitav on siiski kohtuda kriminaalhooldusosakonnas, kuna seal on hõlpsam vormistada dokumente ning kriminaalhooldusaluse elukohas toimuks siis vaid elektroonilise valve seadmete paigaldamine. Esimesel kohtumisel peab kriminaalhooldusametnik tutvustama kriminaalhooldusalusele tema õigusi ja kohustusi nii käitumiskontrolli nõuete kui elektroonilise valve kohustuse nõuete osas. Samuti koostatakse esimesel kohtumisel elektroonilise valve ajakava vähemalt kümneks päevaks. Ajakava peab olema võimalikult täpne ja realsust arvestav. Ajakava saab vajadusel muuta nii kriminaalhooldusametniku kui kriminaalhooldusaluse ettepanekul. Kui ettepanek muudatuseks tuleb kriminaalhooldusaluse poolt, hindab kriminaalhooldaja muudatuse vajalikkust ja põhjendatust ning kahtluste korral kontrollib muudatuse aluse olemasolu või õigsust. Samuti võib kriminaalhooldusaluselt nõuda kirjalike dokumentide esitamist. Kui reeglina vormistatakse ajakava muudatused kriminaalhooldusosakonnas kriminaalhooldusaluse poolt vastavasisulise kirjaliku avalduse esitamisel, siis erandkorras on lubatud ajakava muuta ilma kirjaliku taotluseta kuni kaheks ööpäevaks. Ka sellise erakorralise muudatuse korral on kriminaalhooldusametnik kohustatud ja õigustatud kahtluse korral kontrollima tagantjärele asjaolusid.

Kolmanda peatüki teine jagu käsitleb elektroonilise valve seadmete paigaldamist. Paragrahv 9 loetleb elektroonilise valve seadmed. Elektroonilise valve seadmete paigaldamise aeg ja koht lepitakse kokku kriminaalhooldusametniku ja kriminaalhooldusosaluse vahel kas telefoni teel või nende esimesel kohtumisel kriminaalhooldusosakonnas. Seadmete paigaldamisele peaks minema kaks kriminaalhooldusametnikku või kriminaalhooldusametnik koos mõne teise isikuga. Kahekesi seadmete paigaldamisele minemise nõue on sätestatud ühelt poolt kriminaalhooldajate turvalisuse tagamiseks, aga ka sel põhjusel, et oleks hõlpsam elektroonilise valve seadmeid paigaldada ja nende toimimist kontrollida. Koduseadme jaoks tuleb valida sobiv asukoht, mis oleks elektripistiku läheduses. Pinnas, kuhu seade pannakse, peab olema tugev, mitte liikuma; silmas tuleb pidada, et seade ei oleks väga käidava koha peal või lastele liiga kättesaadav või ahvatlev, kuna seadet ei tohi liigutada. Seadmete paigaldamise ajal peab kriminaalhooldusametnik tutvustama kriminaalhooldusosalusele veelkord elektroonilise valve reegleid ning mida loetakse rikkumiseks ja millised on rikkumise tagajärjed. Samuti tuleb selgitada, kuidas käituda hädaolukorra puhul ning kuidas saab ja võib kasutada kriminaalhooldusosaluse elektroonilise valve seadmeid. Pärast paigaldamist kontrollitakse üle, et seadmed oleksid töökorras ja ühenduses jälgimiskeskusega. Samuti võetakse seadmete paigaldamisel kriminaalhooldusosaluselt allkiri selle kohta, et elektroonilise valve seadmed on antud talle vastutavale hoiule ning nende kadumise, rikkumise või purunemise korral on kriminaalhooldusosalusel rahaline vastutus.

Kolmanda peatüki kolmas jagu käsitleb elektroonilise valve rikkumisi ja nende reageerimist. Kriminaalhooldusosakonna valvekriminaalhooldusametnikud kontrollivad kriminaalhooldusosaluste poolt elektroonilise valve ajakavast kinnipidamist ööpäevaringselt, reageerides rikkumistele esmalt telefoni teel, aga vajadusel ja võimalusel tehes ka kontrollkülastusi. Kriminaalhoolduse valveametnik ei pea olema konkreetsete kriminaalhooldusosaluste kriminaalhooldajaks, aga võib seda olla.

Neljandas jaos käsitletakse kriminaalhooldusametniku ülesandeid ja pädevust seoses elektroonilise valve kohustusega. Kuna ööpäevaringset kontrolli teostavad

kriminaalhoolduse valveametnikud, ei ole hooldusaluse enda kriminaalhooldusametnikul kohustust igapäevaselt jälgida elektroonilise valve ajakava järgimist hooldusaluse poolt, kuid ta peab seda tegema alati siis, kui toimuvad kriminaalhooldusametniku ja kriminaalhooldusaluse kohtumised. Juhul kui eelmise ja uue kohtumise vahel on toimunud elektroonilise valve nõuete rikkumisi kriminaalhooldusaluse poolt, on kriminaalhooldusametnik kohustatud nendele rikkumistele tähelepanu pöörama, võtma vajadusel seletuskirju kriminaalhooldusaluselt ja otsustama, kas on vajalik täiendavalt reageerida rikkumistele. Kriminaalhooldusametnik võib rikkumiste korral teha hoiatusi, muuta sagedasemaks registreerimiskohustust või koostada kohtule erakorraline ettekanne ettepanekuga pöörata kandmata jäänud karistus täitmisele. Kriminaalhooldusametnik võib aga ka teha kohtule ettepaneku elektroonilise valve tähtaja pikendamiseks või lühendamiseks. Samuti koostab kriminaalhooldusametnik kohtule erakorralise ettekande juhul kui kriminaalhooldusalune soovib tagasi võtta elektroonilise valve kohustuseks antud nõusolekut ning kui kriminaalhooldusametniku poolne veenmine ei ole tulemusi andnud ja kriminaalhooldusaluse loobumine on lõplik.

Kolmanda peatüki viies jagu sätestab elektroonilise valve kohustuse lõppemise. Kohustus lõpeb kohtu poolt määratud tähtajal kriminaalhooldusametniku poolt elektroonilise valve seadmete eemaldamisega kriminaalhooldusaluse jala ümbert ning elukohast.

Määrusel on üks lisa, „Kriminaalhooldusaluse varaline vastutus elektroonilise valve seadme lõhkumise, purunemise või kadumise korral“, milles loetletakse kriminaalhooldusaluse kohustused seoses elektroonilise valve seadmete kadumise, rikkumise ja purunemise vältimiseks ning rahaline vastutus, kui see on toimunud kriminaalhooldusaluse süül. Kriminaalhooldusaluselt võetakse allkiri seadmete paigaldamisel. Kohustuse rikkumise korral nõutakse kriminaalhooldusaluselt tekitatud kahjud välja vastavalt Võlaõigusseaduse §-dele 1043 ja 1045.¹⁴

---

¹⁴ M. Sarapuu. Seletuskiri. Justiitsministri määruse "Elektroonilise valve täitmise ja järelevalve kord" juurde. Tallinn: Justiitsministeerium, 2007.

2.1. Elektroonilise valve kasud ja kahjud

Elektroonilise valve kasutamisest on erinevates maades saadud ühetaolisi ja sarnaseid tulemusi. Elektroonilise valvega arvatakse tõusvat tulu vaid ühiskonna ja vanglaametnike seisukohast vaadates. Kasu aga on võimalik saavutada ka valvatava seiskohast vaadates. Ühiskondlikust seisukohast vaadates saab elektroonilise valvega tõsta ühiskonna turvalisust ja turvatunnet. Teave valve ulatumisest vanglast väljapoole tõstab kodanike turvatunnet. Lisaks sellele vähendab elektrooniline valve kulutusi ja valvatav võib saada osavastutuse kulude kandmise eest. Pere eest hoolitseja sattumine vanglasse ja seeläbi elatusvõimaluste kadumine ja töökoha võimalik kaotamine võib olla katastroof ka teistele pereliikmetele. Perekond peab sellisel juhul suure tõenäosusega saama abi ühiskonna tugivõrgust ja taotlema toetusi. Elektroonilise valvega saab seda vältida ning töölkäimine võib jätkuda. Seeläbi saavutatakse majanduslik kokkuhoid ka perele makstavatest toetustest.

Karistuse viimane variant peaks olema reaalne vangistus. Võib eeldada, et reaalse vangistuse kasutamine suurendab sotsiaalseid probleeme ja vähendab ühiskondlikku kaasatust. Seetõttu arendatakse karistuskorraldusse alternatiive reaalsele vangistusele. Elektrooniline valve vähendab vanglates kinnipeetavate arvu. Ühendriikides kasutatakse elektroonilist valvet väga edukalt tõkendina kohtumenetluses. See on omakorda tõstnud inimeste usaldust kohtusüsteemi vastu ning usku selle tõhususse, mida viimasel ajal on väga tugevalt arvustatud.

Elektroonilise valve abil on võimalik muuta ja laiendada valveviise, anda „tasustuskaristusvahend“, mis aitab valvataval tõsta motivatsiooni vastutustundlikumaks käitumiseks. Elektroonilise valve kasutamisel vabanevat ressursi saab kasutada vanglates mujal ning tõsta seeläbi kulutõhusust.

Elektroonilise valvega on siiski võimalik saavutada kasu ka valvatava ja tema lähikondlaste, näiteks pere jaoks. Selle abil on võimalik säilitada pere sidusus, säilitada töölkäimist ja pere majanduslik toimetulek, vältida vangla halba mõju nagu nt nn

hospitaliseerumist ja kuritegude õppimist. Elektrooniline valve sunnib valvatavat veetma enam aega kodus, tegema ajaplaane ja igapäevaseid tegevuskavasid, neid järgima ehk annab raamid valvatava ajakasutusele.

Elektroonilise valvega võib kaasneda ka kahju. See võib tungida valvatava individuaalsusesse ning teha pereliikmete elu keeruliseks. Pereliikmed võivad sattuda kuriteo ohvriks või sooritada ise kuritegelikke tegusid. Need riskid on tõesti olemas ka vanglakaristuse kandmise ajal- lühiajalisel väljasõidul, aga ka vanglast vabanemise järgselt ning elektroonilist valvet ei seostata otseselt nende võimalustega. Neid riske on võimalik siiski ennetada ja vältida, hoolikalt valides elektrooniliseks valveks sobivaid isikuid.

„American Probation and Parole Association“ 2002 ilmunud uuringu kohaselt sobivad elektrooniliseks valveks kõige halvemini kurjategijad, kelle teod on suunatud pere või lähikondlaste vastu, pika kuritegeliku taustaga isikud, raskete vaimutervise häiretega inimesed, narkokurjategijad, vangla sisekorda vangistuse ajal pidevalt rikkunud vangid, varasemalt järelvalves ebaõnnestunud isikud, aga ka pedofiilid ja seksuaalkurjategijad¹⁵.

Sama uuringu põhjal saavutatakse parimad tulemused elektroonilise valve rakendamisel isikute suhtes, kes on esmakordselt karistatud, kes on ise avaldanud soovi ja motiveeritud elektrooniliseks valveks, laste hooldajad või pere peamised elatajad, rasedad naised, tervislikku erikohtlemist vajavad või rehabilitatsiooniprogrammides osalejad.

Suhtumine elektroonilisse valvesse, kas uue karistusmeetodina või vangistuse alternatiivina sõltub sellest, kas valvatav ja tema lähikondlased tajuvad seda kasulikuna või kahjulikuna. Kahjulikuna tajutakse seda sel juhul, kui elektrooniline valve lisab järelevalve senisele vabale ja valvamata puhkusele või rakendatakse seda reaalse vangistuse asemel. Kasulikuna aga tajutakse seda sellistes olukordades, kus elektroonilist valvet rakendatakse kinnises vanglas kantava vangistuse asemel või näiteks osana karistusest või elektroonilise valve aeg arvutatakse maha reaalsest vangistusest.

---

¹⁵ A. H. Crowe jt. Offender Supervision With Electronic Technology: A User's Guide. American Probation and Parole Association, 2002, lk 36.

3. VÄLISRIIKIDE KOGEMUSED

Käesolevas peatükis analüüsib töö autor Ameerika Ühendriikide, Rootsi ja Inglismaa elektroonilise valve süsteeme ja nendest saadud kogemusi, kuivõrd neist on saadaval kvantitatiivselt ja kvalitatiivselt parimat teavet. Kõnealustes maades on elektroonilisse järelvalvesse panustatud alates 1980.-ndatest. Suurem rõhk on pööratud elektroonilise valve rakendamisele vangistusest tingimisi vabastatutele ning esimese perioodi tulemustele (12 kuni 16 kuud). Taoline rõhuasetus on tingitud sellest, et esialgu kasutatakse Eestis elektroonilist valvet just sellisel kujul. Ülevaade esimesest perioodist annab võimaluse püstitada realitlikke ootusi ning prognoosida võimalikke tulemusi. Samuti on alloleva ülevaate põhjal võimalik mõningaid vigu Eestis vältida, vähendades sellega eesootavaid ohte.

3.1. Ameerika Ühendriigid

Ameerika Ühendriigid on elektroonilise valve sünnimaa. Teadaolevalt kasutati esimest korda elektroonilist tehnoloogiat kurjategijate jälgimise eesmärgil 1964. aastal. Katsetussüsteemi kasutati tingimisi karistatute, vaimsete puuetega inimeste ja vabatahtlike asukoha jälgimiseks Cambridge's ja Bostonis, Massachusettsi osariigis. Esimesel ettevõtmisel kandsid osalised praeguseks väga kohmakat varustust, mis kaalus ligikaudu 1 kilogramm. Osalejaid jälgiti eelnevalt piiritletud alal, kuhu paigutati vastuvõtjad. Ajal, mil need vastuvõtjad osalejatele paigutatud saatjate poolt aktiveeriti, registreeriti isiku asukoht ning manati valgustatud kaardile tugijaamas. Selle süsteemi loojad ütlesid: “ Kui rikkumisele eriomast käitumist saab täpselt ennustada ja/või kontrollida süüdimõistetute oma keskkonnas, ei ole vangistus enam käitumise kontrollimiseks ja ühiskonna kaitsmiseks vajalik”. Elektroonilise valve kontseptsiooni alusepanijaile ning esimesele varustusele seati tõhususe vaatenurgast kõrged ootused.¹⁶

---

¹⁶ A. H. Crowe jt. Offender Supervision With Electronic Technology: A User's Guide. American Probation and Parole Association, 2002, lk 2.

Albuquerque Ringkonnakohtu kohtunik Jack Love viis elektroonilise valve kontseptsiooni järgmisele tasemele. 1970-ndate lõpul arendas J. Love välja idee kasutada süüdimõistetu telefoni kontrollimaks isiku kodusolemist või sealt puudumist. See on tänaseks tuttav kombinatsioon kodusel jälgimisel - vastuvõtja ja saatja, mida kannab süüdimõistetu. Esmakordselt rakendati uudset ideed, koduaresti, 1983. aastal *Albuquerque*.¹⁷

1986. aastal katsetas *U.S. Parole Commission*, “*Curfew Parole Program*” nime all, elektroonilist valvet rakendada mõningatel tingimisi enne tähtaega vangistusest vabanenutel. Selle programmi alguses kasutati telefonikõnesid ja üllatusvisiite, jälgimaks vabastatute koduaresti ajavahemikul 21.00 – 06.00. Siiski piiratud ressursist ja murest liikumiskiirangu jõuga elluviimise pärast arendati pilootprojekt hinnangu saamiseks välja alles 1988. aastal¹⁸.

Joonisel 5 on välja toodud erinevad elektroonilise valve kasutamise võimalused USA-s. Kandilistes kujundites märgitud erinevad õigusemõistmise ja karistuse staadiumid, ovaalides on märgitud elektroonilise valve võimalused selles konkreetses etapis. Tehnoloogilist lahendust on võimalik kasutada näiteks alternatiivina vanglale kinnipeetute puhul; vältimaks kohtumõistmisest kõrvalehoidumist; otsese karistusena; tingimisi karistuse puhul lisakohustusena; vangistuse ajal näiteks ajal, mil kinnipeetav viibib lühiajalisel väljasõidul jne.

Veebruaris 1988 oli elektroonilisele valvele allutatud ainult 2300 isikut, kuid see number hakkas jõudsalt kasvama¹⁹.

Enne elektroonilise valve meetodi kasutuselevõttu oli kõrgema riskiastmega kurjategijate kontrollimiseks kasutusel intensiivse järelevaatamise programm, mis väljendus samuti liikumiskiirangu seadmisega, kuid mille täitmist kontrolliti juhuslike telefonikõnedega. 1990-ndatel hindasid ameeriklased Californias elektroonilist valve mõju retsidiivsusele, võrreldes seda intensiivse järelevalve all olevate kriminaalhooldusalustega. Tuginedes

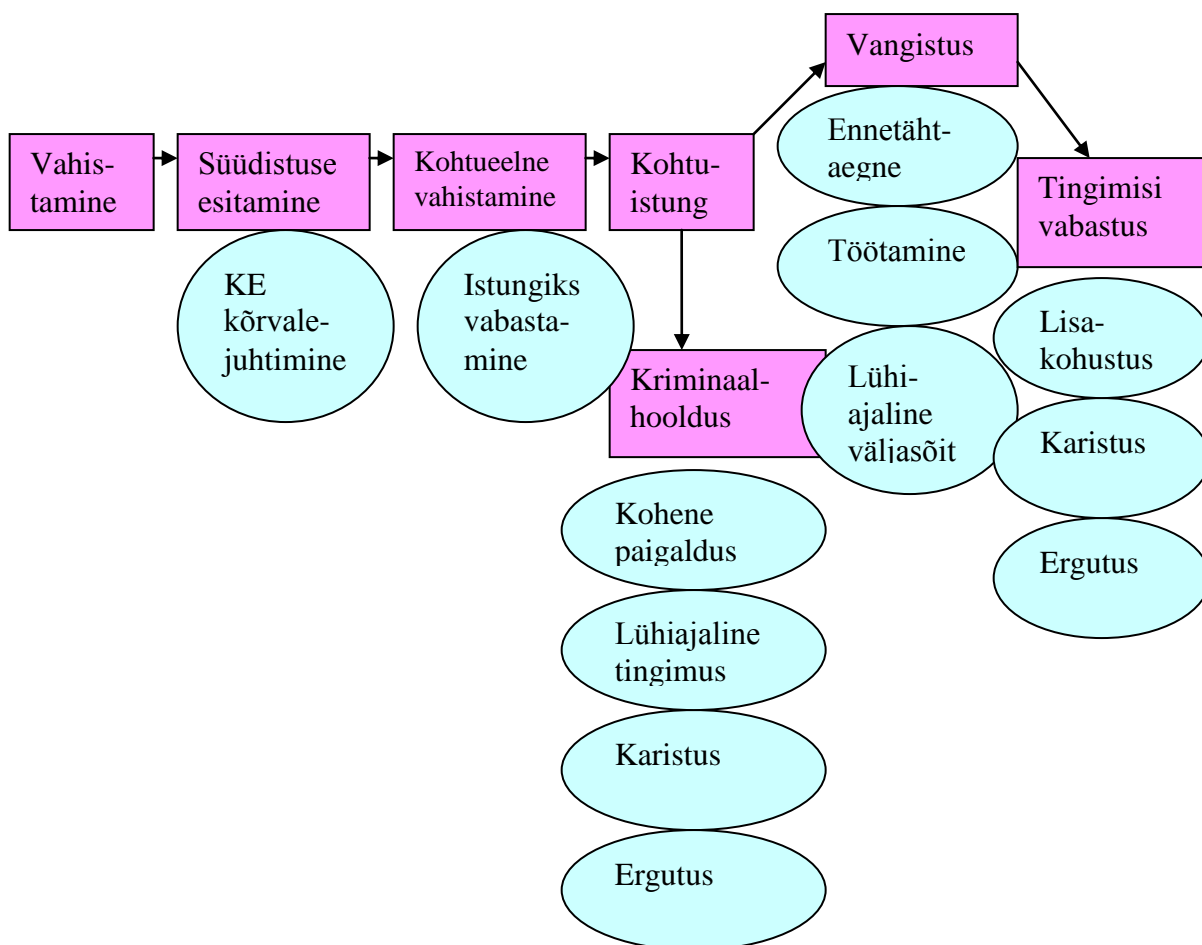
---

¹⁷ Sealsamas, lk 2.

¹⁸ Sealsamas, lk 2.

¹⁹ Research in Corrections. The effectiveness of the New Intensive Supervision Programm. Ed. J. Petersilia, Criminal Justice Program and The RAND Corporation. U. S Department of justice, 1989, lk 18.

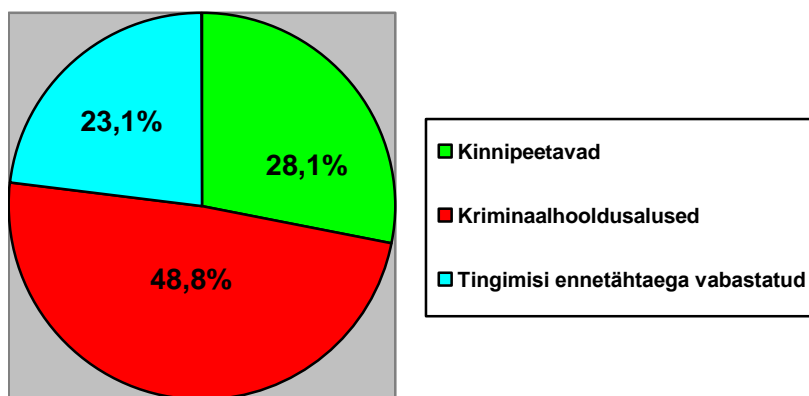
üheaastasele kogemusele Los Angeleses ei märgatud suuri erinevusi arreteerimiste ja retsidiivsuse näitajates. Kõikidest statistika aluseks olevatest klientidest vahistati 27% uuesti. Kui kriteeriumiks võeti tehnilised rikkumised, oli elektrooniliselt valvatavatel ja intensiivse järelevalve all olevatel klientidel nurjumisi rohkem kui tavalistel kriminaalhooldusalustel.²⁰

Joonis 6. Elektroonilise valve kasutusvõimalused USA õigussüsteemis.

Bureau of Justice Statistics’i raportist nähtub, et kõige varasemad statistilised andmed elektroonilise valve kasutamise kohta on kättesaadavad aastast 1997, mil taolisel moel jälgitavaid oli 30 934.

²⁰ J. Klein-Saffran. Electronic Monitoring vs Halfway Houses. A Study of Federal Offenders. Federal Bureau of Prison, 1995.

Joonis 7. Elektroonilise valve kasutuse jaotus 1997. aastal

Ülaltoodud jooniselt nähtub, et enamjaolt kasutati tehnilisi vahendeid kriminaalhooldusaluste jälgimiseks – 48,8% ehk 15 095, peaaegu võrdselt nii vanglas – 23,1% ehk 8699 kui tingimisi ennetähtaega vabastatutel – 28,1% ehk 7140.

Ameeriklased on ühe tähtsa osana kogu elektroonilise valve rakendamise protsessist välja toonud avalikkuse harimise. Elektroonilise valvega lähedalt seotud spetsialistidel lasub kohustus teavitada avalikkust poliitika suundadest, projekti eesmärkidest, kasutegurist, samuti puudustest, uue kuriteo toimepanemise riski võimalikust tasemest, maksumusest ja teisest küsimustest, mis on seotud elektroonilise valve projektiga. Suund ja harivad programmid peaksid hõlmama kõiki asjaosalisi, kelleks on kohtunikud, prokurörid, kaitsjad, tervishoiutöötajad, perede nõustamiskeskused, ohvrid, kogukond, meedia ja teised huvitatud grupid²¹. Töö autori arvates oleks äärmiselt vajalik pöörata tähelepanu avalikkuse ja huvitatud isikute harimisele elektroonilise valve seisukohalt ka Eestis.

Väga oluline on otsustada, millised süüdimõistetud kaasata elektroonilise valve programmi. Omakorda mõjutavad programmi kaasatavad süüdimõistetud otsust, millist tehnoloogiat on vajalik kasutada ja millised saavad olema kriminaalpoliitika suunad tulevikus. 1993. aastal

²¹A. H. Crowe jt. Offender Supervision With Electronic Technology: A User's Guide. American Probation and Parole Association, 2002, lk 121.

viidi Ameerika Ühendriikides läbi uuring, milles osales tuhat majapidamist ning mille käigus selgus avalikkuse suur toetus elektroonilise valve rakendamisele.

3.2. Rootsi

Front-door meetod on Rootsis kasutusel alates 1994. aastast. Perioodil 1994 – 1998 katsetati Rootsis elektroonilist valvet süüdimõistetutel, kellele mõisteti kohtu poolt lühike vanglakaristus ning seejärel anti võimalus karistus kodus kanda. Algul hõivas katsetusprojekt kindlaid piirkondi, kuid 1997 aastal võeti see kasutusele üle riigi. Programmi, millega võeti kasutusele elektrooniline valve lühikeste karistuste korral, hakati püsivalt kasutama 1999. aastal. Isikutele, kellele mõistetud karistus oli maksimaalselt kolm kuud, anti võimalus esitada taotlus kanda oma karistus allutatuna elektroonilisele valvele kodus.²²

2003. aastal kasutas natuke üle 2300 isiku võimalust kanda oma karistus elektroonilisele valvele allutatuna. Sel viisil karistust kandvate inimeste hulk oli 90-ndate lõpul isegi suurem. 1999. aastal kandis sel viisil karistust üle 3500 inimese. Samal 1999 aastal said kohtud võimaluse asendada vangistus üldkasuliku tööga, millest sai kiiresti populaarne karistusviis ning mille sihtgrupp langes kokku elektroonilisele valvele allutatud karistatutega. Just seetõttu hakkas elektroonilisele valvele allutatud isikute arv kahanema.²³

Tabel 1. Elektroonilisele valvele allutatud isikute arv aastatel 1999 – 2003 (Marklund; Wennerberg; Niméus. 2005.)

1999	2000	2001	2002	2003
3529	2515	2269	2103	2312

²² F. Marklund, I. Wennerberg, O. Niméus. Effects of prison-release using electronic tagging in Sweden. Stockholm: Edita Norstedts AB, 2005, lk 5.

²³ Sealsamas, lk 5.

Back-door katsetusprojekt käivitati aastal 2001. Valitsuse komisjon algatas 1. oktoobril 2001 vanglates ja kriminaalhoolduses 3-aastase projekti. Selle eesmärgiks oli struktureerida ja tugevdada tööd kinnipeetavate ühiskonda tagasipöördumise ettevalmistamisel. Üheks oluliseks eesmärgiks oli tagada pikka karistust kandvatele vangidele astmeline tagasipöördumine ühiskonda. Projekt põhines faktil, et suur hulk vanglast vabanenuid pani toime uue kuriteo. Varasemad uurimused on näidanud, et esialgne periood peale tingimisi vabastamist on seotud riskiga retsidiivsusele. Just seetõttu on oluline, et siirdumine vanglast ühiskonda toimuks astmeliselt.

Kolm peamist varianti, mida rakendatakse, et vähendada retsidiivsust²⁴:

- kinnipeetava üleviimine kinnisest eluosakonnast avatud eluosakonda;
- töövabastuse kasutamine, kus kinnipeetav töötab väljaspool vanglat, kuid elab vanglas;
- kinnipeetava paigutamine raviasutusse või "kasuperesse".

Selle projekti raames tutvustati lisavõimalust kinnipeetavate järkjärgulisel tagasipöördumisel ühiskonda. Kinnipeetavatele, kes kandsid vähemalt 2-aastast karistust, anti võimalus kanda karistuse viimane osa kodus intensiivse järelevalve all, kasutades elektroonilist kontrolli. Periood, mille jooksul elektroonilist valvet kasutatakse, jääb ühe kuni nelja kuu vahele.²⁵ Käesoleva töö autor pöörab tähelepanu asjaolule, et Rootsis loetakse 2-aastast karistust pikaks karistuseks. Võrdlusena võib märkida, et Eestis on keskmine vangistuse pikkus 5 aastat.

Kõnekeeles on seda võimalust nimetatud elektroonilise valve programmiks või „kiibistamiseks”. Elektroonilise valve perioodi jooksul on kinnipeetaval igapäevane tegevuskava, mis tavaliselt koosneb õppimisest või töötamisest, samal ajal on inimene range kontrolli all. Samuti on talle tagatud vangla ja järelevalveasutuse abi, mis on suurem kui tavapärase ennetähtaegse vabastamise korral. Selle eesmärgiks on vähendada kriminaalse retsidiivsuse riski pikemaajaliselt.

---

²⁴ Sealsamas, lk 6.

²⁵ Sealsamas, lk 6.

Avaldust esitades peab kinnipeetaval olema kindel elukoht, telefoniühendus, elekter ning garanteeritud töö- või õppimiskoht. Vangla ja kriminaalhooldus tagavad kinnipeetavale igakülgse abi elektroonilise valve nõuete täitmisel. Samuti on kinnipeetaval kohustus võimaluste piires näha vaeva, et eelpool nimetatud tingimused täita. Kõige tähtsam on tagada ühiskonna turvalisus ajal, mil kinnipeetav on allutatud elektroonilisele valvele, mida saab tagada, viies uue kuriteo toimepanemise riski miinimumini. Siiski ei saa alati olla garanteeritud, et isik ei põgene, ei pane toime uut kuritegu või ei tarvita alkoholi ega narkootikume.

Protsessi alguses peab kinnipeetav Rootsis esitama vangla juhtkonnale avalduse, et soovib karistuse viimast osa kanda vabaduses allutatuna elektroonilisele valvele. Avaldus saadetakse edasi kriminaalhooldusametisse, kes kontrollib esitatud andmete õigsust ning koostab ühe võimalikest plaanidest perioodiks, mil isik on elektroonilisel valvel. Lõpliku otsuse isiku vabastamise või mittevabastamise kohta teeb *National Prison and Probation Administration*. Juhul kui kinnipeetava avaldus rahuldatakse kannab elektroonilise valve rakendamise eest vastutust kriminaalhooldusamet, kes paneb paika täpsed reeglid, ajakava ja tegevused. Kohe pärast kinnipeetava vabanemist paigaldab kriminaalhooldusametnik vastava seadme isiku pahkluule ja aktiveerib jälgimisseadmed isiku kodus. Koju paigaldatud seade ühendatakse telefonikaabliga ning see alustab suhtlemist juhtimiskeskusega. Seadmete komplekti ainuke funktsioon on jälgida, kas isik on kodus või mitte. Juhul kui isik lahkub kodust võib saabub sinna mitte ettenähtud ajal, saadab seade signaali juhtimiskeskuse peaarvutisse, mis omakorda teavitab valveametnikku. Väljaspool kinnipeetava kodu toimub jälgimine kriminaalhooldusametnike või spetsialiseerunud jälgimisametnike abil. Ametnikud teevad etteteatamata kodukülastusi isiku koju või töökohale. Töökohades on kriminaalhooldusametnikel kontaktisikud, kelle kaudu saab vajadusel isiku tööl viibimist kontrollida. Juhul kui isik oluliselt rikub elektroonilise valve tingimusi, näiteks tarvitab alkoholi või narkootikume, pööratakse karistus koheselt täitmisele. Samuti võidakse karistus täitmisele pöörata pidevate hilinemiste või esmapilgul vähetähtsate rikkumiste tõttu. Karistuse täitmisele pööramise korral viiakse isik tagasi

vanglasse või eelvangistusosakonda.²⁶ Eelpool kirjeldatud protsess kattub igakülgsest Eestis toimima hakkava süsteemiga.

Korduvkuritegevuse analüüs

Järgnev osa analüüsib, kas elektroonilisel valvel oli Rootsis mõju korduvkuritegevusele ja kui, siis millisel viisil.

Uurimaks võimalikke erinevusi retsidiivsuses, võrreldi elektroonilise valve tingimustega nõustunud kinnipeetavaid kontrollgrupi liikmetega- kinnipeetavatega, kes kandsid oma karistusaja lõpuni. Võrdluse aluseks võeti 260 isikut, kelle elektroonilise valve periood lõppes ajavahemikus november 2001 kuni juuni 2003. Kontrollgrupp koosnes 260 isikust, kes vabastati vanglast tähtajaliselt ajavahemikul mai 2001 kuni aprill 2002.²⁷

Algselt planeeriti kontrollgrupp moodustada isikutest, kellel ei olnud võimalust vabaneda elektroonilisele valvele allutatuna enne tähtaega, s.o isikud, kes vabanesid enne 2001 aastat. See ei õnnestunud, kuna *The National Council* oli nimetatud grupi isikuid juba eelnevalt kaasanud teistesse uurimisprojektidesse. Võrdluse aluseks olev grupp hõlmas kõiki ajavahemikul 01.05.2001 – 30.04.2002 vanglast vabanenuid, kes kandsid vähemalt kaheaastast karistust. Osutus võimalikuks leida vaid 139 isikut sellest isikuteriingist, kes sobivad võrdluseks elektroonilise valve grupile ning kes vabanesid enne novembrit 2001. Ülejäänud 121 kontrollgrupi liiget vabastati elektroonilise valve pilootprojekti perioodil. Peamine võimalik oht nende 121 isiku kasutamisel kontrollgrupi liikmetena, kellel oli teoreetiliselt võimalik esitada avaldus vabastamiseks elektroonilise valvega oli see, et grupi liikmete seas või olla isikuid, kellel on väiksem võimalus vältida uute kuritegude toimepanemist pärast vanglast vabanemist.²⁸ Jääb alati võimalus, et kontrollgruppi võivad sellisel juhul kuuluda isikud, kelle avaldust elektroonilise valvega vabaneda ei rahuldatud. Võimalik, et seoses vanglarežiimi rikkumisega või nad ei esitanudki avaldust, olles veendunud, et nad tõenäoliselt rikuvad elektroonilise valvega kaasnevat tingimusi.

---

²⁶ Sealsamas, lk 7.

²⁷ Sealsamas, lk 12.

²⁸ Sealsamas, lk 12.

Kontrollimaks võimalust, et eelpool kirjutatu vastab tõele ja vabastamise tähtaeg mängib retsidiivsuse näitajas rolli, võrreldakse järgnevas tabelis uue kuriteo toimepanemise protsenti eraldi kontrollgrupi liikmeteks sobinud isikutel ja neil, kes vabanesid elektroonilise valve võimalust kasutamata.

Tabel 2. Uue kuriteo toimepanemise võrdlus erinevate kontrollgruppidega (Marklund;. Wennerberg; Niméus. 2005.)

Uus kuritegu	Kontrollgrupp, kes vabastati enne novembrit 2001.		Kontrollgrupp, kes vabastati pärast novembrit 2001.	
	EV grupp 139 isikut	Kontrollgrupp 139 isikut	EV grupp 121 isikut	Kontrollgrupp 121 isikut
JAH	10	15	12	15
EI	90	85	88	85
KOKKU	100	100	100	100

Ülaltoodud tabelist nähtub, et kontrollgruppide uue kuriteo toimepanemises puudub arvuline erinevus ja elektroonilise valve all olevate isikute võrdluses on erinevus väga väike. Eelnevast johtuvalt võib öelda, et puudub tegelik alus arvamaks, nagu oleks esialgu mittesobivatel kontrollgrupi liikmetel väiksem võimalus retsidiivsuse vältimiseks.

Ainult väike osa elektroonilise valve programmis osalenutest sooritas uuesti kuriteo. Mitte rohkem kui 11% elektroonilise valve rühmast mõisteti uuesti süüdi kontrollperioodi jooksul. Natukene vähem kui pooltele neist mõisteti uus vanglakaristus. 15% teise kontrollgrupiliikmetest mõisteti uuesti süüdi kontrollperioodi jooksul. Ka selles grupis mõisteti uus vanglakaristus umbes pooltele isikutele. Nende gruppide erinevus ei ole statistiliselt silmapaistev, mis tähendab, et taoline erinevus võib olla juhusliku varieerumise tulemuseks. Kindlalt väitmaks, et elektrooniline valve vähendab uute kuritegude toimepanemise tõenäosust 15% - 11%, nõuaks elektroonilise valve gruppi, mis koosneks

vähemalt 550 isikust ja samasuurt kontrollgruppi. Ühe järelduse võib siiski teha ka selles staadiumis: selle lahenduse kasutamine ei suurenda retsidiivsust.²⁹

3.3. Inglismaa

Elektronilise valve pilootprojekt viidi Inglismaal läbi 1989. aastal, mil seda meetodit katsetati tingimisi karistatutega. Pärast viis ja pool kuud kestnud katsetust katkestati programm põhjusel, et 60% jälgitavatest rikkus ettenähtud reeglistikku. Alles 1995. aastal hakati elektroonilist valvet taas kasutama. Uue pilootprojekti raames anti jälgitavatele selged juhtnöörid, mille järgi katseperioodi vältel talitada ning esimese kahe aasta vältel läbis 82% programmis osalenutest selle edukalt.³⁰

The Home Detention Curfew (HDC) ehk koduaresti projekt tuli Inglismaal kasutusele jaanuaris 1999. Nimetatud projekti raames anti sobivatele kinnipeetavatele võimalus vabaneda kuni 60 päeva enne tähtaega ning nende suhtes rakendati elektrooniliselt jälgitavat liikumiskeeldu.³¹

Esmalt analüüsib töö autor projekti tulemusi esimese 16 kuu vältel. Peatükk hõlmab fakte, mille alusel hinnati kinnipeetavate sobivust, vabastamise, edukalt lõpulejõudnud ja täitmisele pööramise arvandmeid ning tulemusi maksumuse kasumi analüüsis.

Tähtsamad faktid³²:

- elektroonilisele valvele sobivaks hinnati ligikaudu 4500 kinnipeetavat kuus. Järgnevalt eraldati keskmiselt 1300 kinnipeetavat, kellele koostati sobivuse määramiseks riskihindamine - neist vabastati ~30%;

---

²⁹ Sealsamas, lk 18.

³⁰ John Howard Society of Alberta. *Electronic Monitoring*. Kanada, 2001, lk 6.

³¹ E. Mortimer. *Electronic monitoring of released prisoners: an evaluation of the Home Detention Curfew scheme*. London: TABS, 2001, lk 1.

³² Sealsamas, lk 1.

- 5% jälgitavate karistused pöörati täitmisele liikumiskeelu rikkumise tõttu;
- vabastamise ja karistuse täitmisele pööramise arvuline varieerumine erinevate kinnipidamisasutuste ja erinevate kinnipeetavate gruppide vahel näis olevat seotud uue kuriteo riski ja korduvkaristatusega;
- jälgitavad ja nende perekonnad suhtusid projekti väga positiivselt, kuigi paljud neist tundsid, et oleks olnud võimalik neid paremini ette valmistada ja pakkuda suuremat tuge pärast kinnipeetava vabastamist;
- kriminaalhooldusametnikud, kelle järelevalve alla kinnipeetavad määrati, olid üldjoontes projekti suhtes positiivselt meelestatud ning tundsid, et see kogemus oli nende töös kasulik;
- isikud, kelle karistused pöörati täitmisele, mainisid mitmeid faktoreid, mis mõjutasid rikkumiste toimepanemist. Paljud neist oli võimalik adresseerida vähese vabanemiseelse ettevalmistuse arvele, samuti jälgitavate ja nende perede ning kogukonnas olevate tugivõrgustike nõrgale informeeritusele;
- uudse meetodi kasutuselevõtt vabastas esimesel kasutusaastal kinnipidamiskohtades 1950 kohta ning seda just ajal, mil ülerahvastatuse surve oli märkimisväärne. Perioodi vältel tõi elektroonilise valve kasutuselevõtt puhaskasumit 36,7 miljonit naela (~844,1 miljonit krooni);
- elektroonilise valve mõju korduvkuritegevusele oli üldjoontes neutraalne. Arvestades elektroonilise valve perioodi ja kuut kuud, mis järgnes kuupäevale, mil nende isikute karistus oleks tähtajaliselt lõppenud, oli uute süütegude toimepanemise eest karistatute arv sarnane kontrollgrupiga (sama arv vangistusest tähtaegselt vabanenuid). Erinevused ei olnud statistiliselt silmapaistvad;
- uute süütegude toimepanemise tulemuste analüüs kinnitas riskihindamise tõhusust valimaks kinnipeetavaid, kelle puhul on väiksem tõenäosus uue süüteo sooritamiseks;

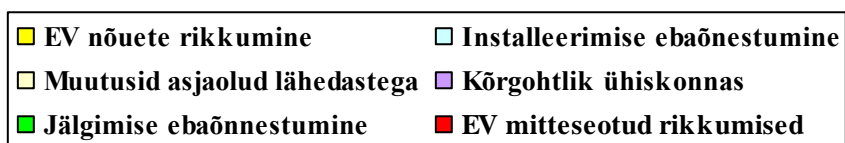
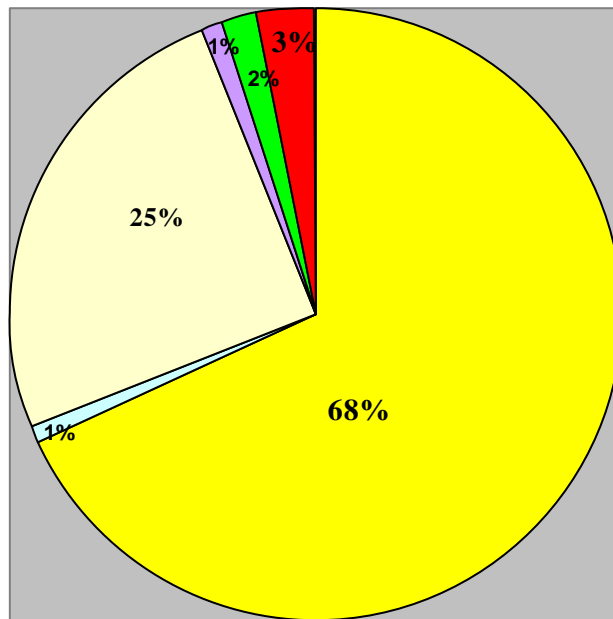
Tabel 3. Elektroonilisele valvele sobivad kinnipeetavad, vabastamine ning uue kuriteo toimepanemine esimesel 16-l kuul. (Mortimer. 2001)

Sobivaid kinnipeetavaid	72 400
Vabastatuid	21 400
Vabastamisprotsent	30%
Karistus pöörati täitmisele	1 100
Täitmisele pööramise protsent	5%
Üheaegselt jälgimisel	2000

Tabelist 3 võime näha, et 72 400-s kinnipeetavast, keda hinnati sobivaks vabastada elektroonilisele valvele allutamise esimesel 16 kuul, vabastati 30%. Pilootprojekti 16 kuulise perioodi vältel vabastati liikumiskiirangu määramisega kokku üle 21 000 kinnipeetava (keskmiselt 1300 kinnipeetavat kuus), kes said võimaluse kanda karistuse viimane osa ühiskonnas. Üheaegselt oli elektroonilisele valvele allutatud 2000 isikut. Eelpool nimetatud tingimustel vabastatutest pöörati karistus täitmisele ainult 5%-l.

Arvestades asjaolu, et Eesti on 2007. aastal samas olukorras, kus Inglismaa oli pea kaheksa aastat tagasi, oleks otstarbekas pöörata tähelepanu ka karistuse täitmisele pööramise põhjustele. Seda seetõttu, et oskaksime ette näha, millised rikkumised võivad hakata figureerima Eestis ning võib olla suudame seeläbi mõningaid neid ennetada.

Joonis 8. Karistuse täitmisele pööramise põhjused elektroonilise valve rakendamise esimesel 16-l kuul (Mortimer. 2001)

Jooniselt 8 nähtub, et peamine põhjus, miks elektroonilisele valvele allutatud enne tähtaega vabastatute karistuse täitmisele pöörati, on nendele vabastamisega kaasnenud nõuete rikkumised. Näitena võib tuua põhjendamatud äraolekud kindlaksmääratud piirkonnast või aparatuuri tahtlikud rikkumised. Eeldatavalt võib olla taoline suur rikkumiste arv põhjustatud eelpool väljatoodud vähesest eelinfost ja nõrgast ettevalmistusest nii kinnipeetavate kui viimaste perekondade puhul. Teine oluline põhjus, miks vabastatud jätkasid karistuse kandmist kinnipidamisasutuses oli seotud peresiseste asjaolude muutumisega. Kolmel protsendil juhtudest panid elektrooniliselt jälgitavad toime rikkumise, mis ei olnud otseselt seostatav vabastamise eripäraga. Vähesel määral esines

karistuse täitmisele pööramist aparatuuri mittetoimimise tõttu. Alla ühe protsendi (8 korral) esines juhtum, kus elektroonilisele valvele vabanenud isik kujutas ühiskonnas tõsist ohtu ³³.

Maksumuse kasumlikkuse analüüs

Käesolev analüüs hõlmab eristust kõigist peamistest elektroonilise valve kuludest: riskihindamine; lepinguliste töövõtjate tasu; kulud karistuste täitmisele pööramiseks. Analüüs sisaldab tegelikku kalkulatsiooni ressursikuludest vanglates ja kriminaalhoolduses, viimaks läbi riskihindamisi ning kohtukulud karistuse täitmisele pööramise juhtudel.

Tabel 4 Maksumus ja kasum elektroonilise valve kasutamise esimesel kaheteistkümnel kuul (Mortimer. 2001)

Esindus	Hinnatud maksumus	Hinnatud kasum
Vangla ametnike tasustamine	£ 3,2 milj (73,6 milj. krooni)	
Kulud kriminaalhooldusele	£ 2,3 milj. (52,9 milj. krooni)	
Lepinguliste töövõtjate tasustamine	£ 21,0 milj. (483 milj. krooni)	
Sääst vangla ressursilt	£ 63,4 milj. (1458,2 milj krooni)	
Netokasum		£ 36,7 milj. (884,1 milj. krooni)
1.	2.	3.
Vabanenud kohtade arv vanglas		1950

Elektroonilisele valvele allutamise keskmine periood oli 45 päeva³⁴. Ühele jälgitavale kulus ligikaudu £ 1300 (29 900 krooni). Pilootprojekti esimese 12 kuu jooksul vähendati

³³ Sealsamas, lk 2.

³⁴ Sealsamas, lk 3.

kinnipeetavate arvu ~2000 võrra (üheaegselt jälgitavate isikute keskmine arv) ning see arv aina suurenes. Suurimad esimesel 12 kuul tehtud kulutused olid elektroonilise valve lepingulistele töövõtjatele makstavad tasud, samal ajal suunati säästetud rahavood kinnipeetavate arvu vähendamisele. Kogu arvestuslik netokasum elektroonilise valve pilootprojekti esimesel aastal oli £ 36, 7 miljonit (844,1 miljonit krooni) – arvestades kõiki projekti käivitamise kulusid, v.a. lepinguliste töövõtjate tasu ja süüdimõistmise korralduse muudatusi (vt tabel 4). Nimetatud summa ei näita Vanglaameti sularahavoogu, kuna jätkuvalt tuleb tegeleda olemasolevate kinnipidamiskohtade juhtimisega. Kuid ajal, mil kinnipeetavate arv näitas tõusutendentsi, aitas ennetähtaegselt vabanenute elektrooniline valve kahandada väljaminekuid uutele vanglatele.

Elektroonilise valve mõju retsidiivsusele

Käesolev alapeatükk vaatleb elektroonilise valve mõju uute kuritegude toimepanemisele. Retsidiivsuse analüüsiks on kasutatud andmeid mais ja juunis 1999 elektroonilise valvega vabanenud kinnipeetavatest. Programmis osalenute gruppi võrreldi kontrollgrupiga, kes vabanesid sarnastel alustel oktoobris ja novembris 1998 ning kes oleksid olnud sobilikud allutada elektroonilisele valvele, kui see oleks olnud tol ajal võimalik. Andmeid lühikese aja vältel uuesti süüdimõistetute kohta (kuni kuus kuud arvestades ajast, mil uuringus osalenud kinnipeetavad oleksid vabanenud tähtaegselt) saadi analüüsiks *Police National Computer*'st³⁵.

2,1% vabastatutest mõisteti uuesti süüdi elektroonilise valve perioodil. Kuue kuu jooksul pärast elektroonilise valve perioodi või karistuse tähtajalist lõppu mõisteti nii programmi läbinud kui kontrollgrupi liikmed uuesti süüdi vastavalt 30,5% ja 30,0%. Jättes arvestamata elektroonilise valve perioodil toimepandud kuriteod, ei olnud erinevus süüdimõistmiste kahe grupi vahel statistiliselt silmapaistev. Eelnevast võib järeldada, et elektroonilise valve mõju uue kuriteo toimepanemisele on neutraalne (vt tabel 5).

---

³⁵ Sealsamas, lk 4.

Tabel 5. Uute kuritegude sooritamine kuni kuue kuu jooksul pärast karistuse tähtajalist lõppemist (Mortimer. 2001)

Hindamisperiood	EV programmi läbinud	Ei vabastatud EV-le	Programmis osalenud kokku	Kontrollgrupp
3 kuud	6,5%	25,4%	19,3%	19,0%
6 kuud	9,3%	40,5%	30,5%	30,0%

Siiski tõestab analüüs riskihindamise protsessi tõhusust: võrreldes elektroonilise valvega vabastatud kinnipeetavate näite kuue kuu jooksul pärast programmi lõppu ja samasid näitajaid nende kohta, kellele keelduti seadet paigaldamast, siis uute süüdimõistmiste suhe on vastavalt 9,3% ja 40,5%.

Inglased on arvamusel, et üldiselt näib elektrooniline valve arenevat suhteliselt sujuvalt ning on jõudnud lähemale oma peaesmärgini: kergendada kinnipeetavate adapteerumist ühiskonda. Lisaks on elektroonilise valvega vabastamine säästnud märkimisväärse summa riigi raha koos väikese ebasoodsa mõjuga uute kuritegude toimepanemiseks.³⁶

---

³⁶ Sealsamas, lk 4.

4. UURIMUSE EESMÄRK, MEETOD JA VALIM

Käesoleva uuringu eesmärgiks on analüüsida kriminaalhooldusosakonna ametnike, elektroonilises valves olevate isikute ja tingimisi ennetähtaegselt vabastatud isikute arvamusi seoses elektroonilise valvega.

Uurimuse käigus kasutab töö autor kvantitatiivset meetodit, ankeetküsitlust, milles on avatud ning valikvastustega küsimused. Meetodi valik tuleneb otseselt püstitatud eesmärgist. Eesmärk on koguda võimalikult paljude kriminaalhooldajate, elektroonilises valves olevate isikute ja tingimisi ennetähtaegselt vabastatud isikute isiklikud seisukohad elektroonilise valve kohta.

Empiirilises uurimuses saab andmetest järeldusi teha alles pärast eeltöid. Andmete korrastamine kujuneb esimeseks etapiks ning siis kontrollitakse, kas andmeid poole puudu ja andmetes ei esine vigu. Järgmise etapina kasutab autor andmete korrastamist, et analüüsimine oleks hõlpsam. Vastavalt vajadusele on autor kasutanud nii ühemõõtmelist kui ka mitmemõõtmelist analüüsi, sõltuvalt küsimusest ning vajadusest. Kvantitatiivse uurimuse andmetest moodustatakse muutujad ning andmed kodeeritakse vastavalt koostatud muutujate liigitustele.³⁷

Eesmärkide poolest jagatakse analüüs uurivaks. Uurivat analüüsi rakendatakse uue andmestiku korral, mil puuduvad üksikasjalikud eelteadmised ülesande täpsemaks püstitamiseks.³⁸

Läbi erinevate meetodite valikuvõimaluste jõudis töö autor järeldusele, et kvantitatiivne meetod on parim, seda alljärgnevatel põhjustel:

- valiidsus - kõige täielikum info püstitatud probleemi kohta.
- kulud/kiirus - küsitluse puhul tähendaks see vajalikku majanduslikult põhjendatud respondentide arvu. Kulude vähendamine viib aga valiidsuse vähendamisele.

---

³⁷ S. Hirsjärvi. Uuri ja kirjuta. Tallinn: Medicina, 2005, lk 207.

³⁸ L. Tooding. Andmeanalüüs sotsiaalteaduses. Tartu: TÜ sotsiaalteaduskond, 2001, lk 13

- Mitmekülgsus - kuna enamus uuringuid vajavad infot rohkem kui ühes küsimuses, siis peab valitud meetod seda kindlustama.
- Täpsus/representatiivsus - selle teguri arvestamine on üks raskemaid küsimusi meetodi valikul. Viies ankeetküsituse läbi ühes kriminaalhooldusosakonnas, võib juhtuda, et kõik ei vasta ausalt. Autor avaldab siiski lootust, et enamus Tallinna Vangla Harju kriminaalhooldusametnikest omavad isiklikku seisukohta ning julgevad seda ka avaldada.

Ankeetküsimused on koostatud töö autori poolt ja antud ankeeti pole varem kasutatud.

Valimi iseloomustus

Diplomitöö uuringulise osa jaoks viidi anketeerimine läbi Tallinna Vangla Harju kriminaalhooldusosakonnas, kus kriminaalhooldusametnike igapäevatööks on tegeleda kriminaalkorras karistatud isikutega. Autor soovis vaadelda kriminaalhooldusametnike, elektroonilises valves olevate isikute ja tingimisi ennetähtaegselt vabastatud isikute arvamusi seoses elektroonilise valvega. Anketeerimise läbiviimisel tagati kriminaalhooldusametnike konfidentsiaalsus täielikult.

Tallinna Vangla üldstatistika EV kohta

Seisuga 01.03.2007 - 30.03.2009 esitasid Tallinna Vangla kinnipeetavad taotlusi elektroonilise valvega vabastamiseks 289, neist rahuldaskohus 60 (20, 7%) . Taotluse võttis tagasi 4 kinnipeetavat, teistesse vanglatesse viidi üle 24 kinnipeetavat, menetlus lõpetati uue kohtuasja tõttu 3 juhul ja üks suri. Menetluses oli vanglas, kriminaalhoolduses või kohtus 9 taotlust. Ülejäänuid keeldus kohus vabastamast elektroonilise valvega.

Andmekogumise meetoodika

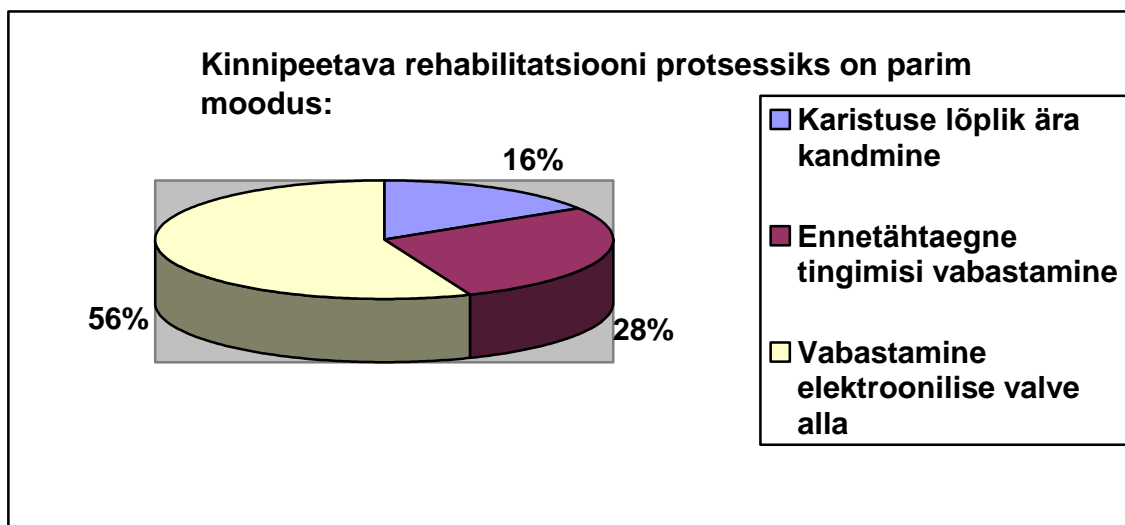
Ankeetküsimustik koosnes 10 küsimusest.

Kokku soovis töö autor viia uuringu läbi 25 kriminaalhooldusametniku, elektroonilises valves olevate isikute ja 25 tingimisi ennetähtaegselt vabastatud isikute seas, kuid tagasiside saadi 50 vastanult 75-st. 50-st ankeedi täitnud isikust on eesti rahvusest 65% ja vene rahvusest 35%.

4.1. Andmete analüüs

Ankeetküsimustik

Joonis 9.

Vabastamine elektroonilise valvega; (28/56%)

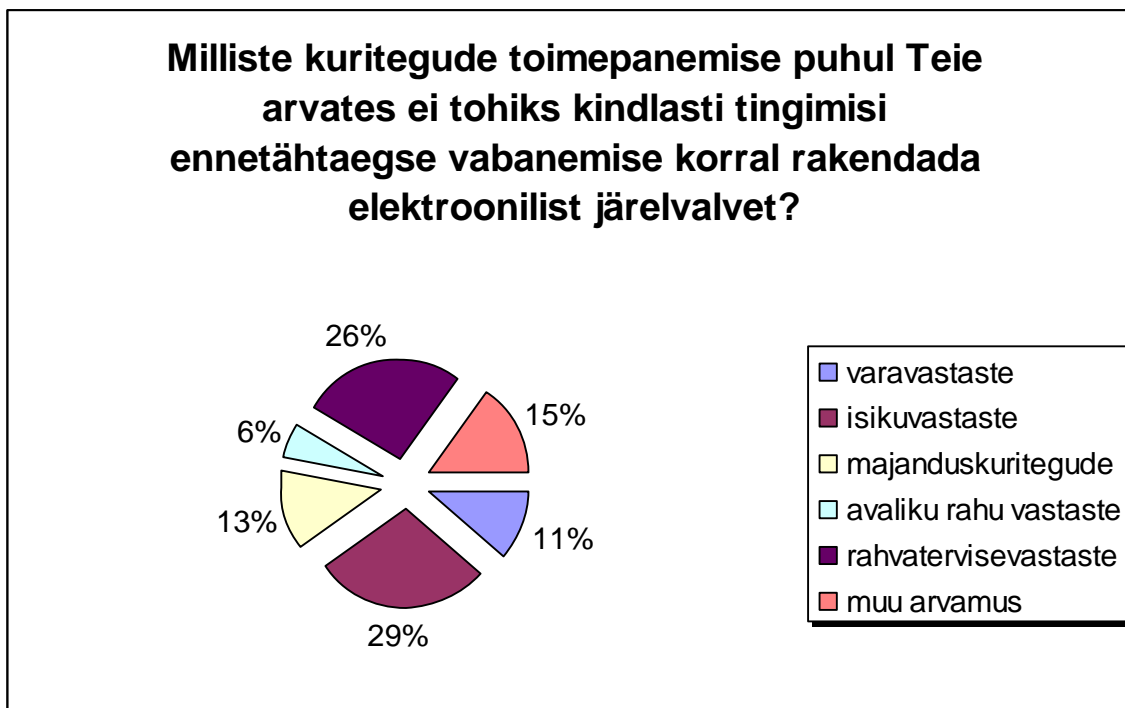
Ennetähtaegne tingimisi vabastamine; (14/28%)

Karistuse lõplik ära kandmine; (8/16%)

Anketeerimise esimese küsimuse vastustest selgus asjaolu, et enamus vastanutest siiski pooldab elektroonilist järelvalvet. 50-st vastanust vastas 14, et kinnipeetava rehabilitatsiooniprotsessiks on tingimisi ennetähtaegne vabastamine parim moodus ning ülejäänud 8 vastanut arvavad, et parim moodus on ikkagi karistuse lõplik ära kandmine. Antud tagasisidest võib teha järelduse, et enamus küsitletuist on omaks võtnud kriminaalpoliitika uue suuna ning kriminaalhooldusametnikud on valmis tegelema oma töökohustuste raames elektroonilisele valvele sobilikkuse hindamisega ja rakendamisega.

Joonis 10.

Varavastaste (6/11%)

Isikuvastaste (15/29%)

Majanduskuritegude (7/13%)

Avaliku rahu vastaste (3/6%)

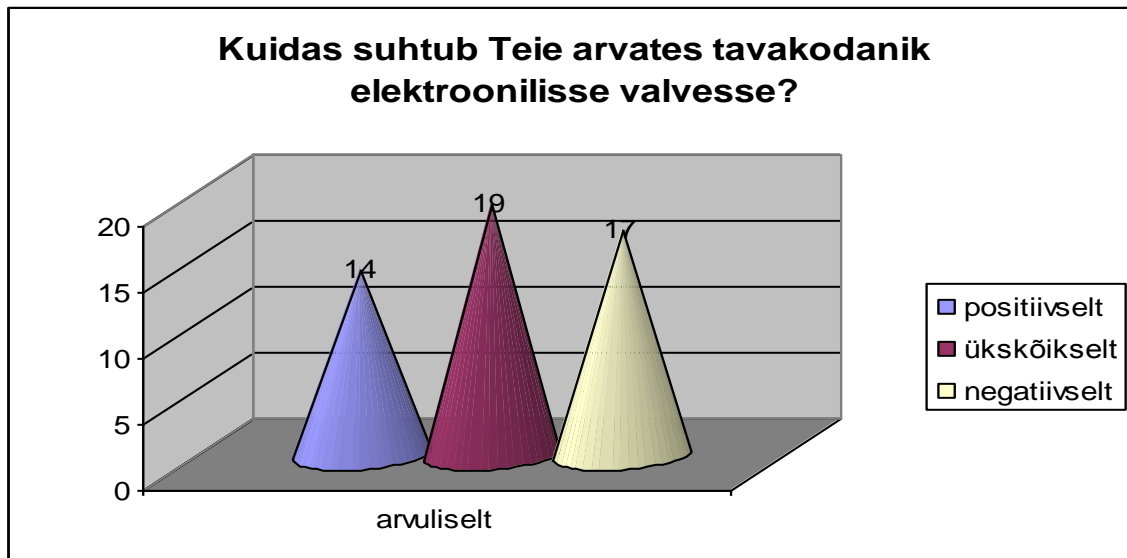
Rahvatervise vastaste (14/26%)

Muu arvamus (8/15%)

Erinevaid arvamusi esines ka isiku poolt otseselt toimepandud kuriteo liigi osas. Peamiselt on kiminaalhooldusametnikud ja isegi kriminaalhooldusalused vastu elektroonilise valve rakendamisele isikuvastase või rahvatervise vastase kuriteo toime pannud isikutele. Autori arvates võivad taolised tulemused olla tingitud asjaolust, et nimetatud kuritegude liigid on ühiskonnale kõige ohtlikumad ja õõnestavad üldist turvatunnet. Narkootiliste ainetega seonduvad süüteod on järjest kasvav tendents. Tõusvas suunas liigub nii tarvitajate kui vahendajate arv.

Isikuvastaste kuritegude puhul on autori arvates negatiivne suhtumine samuti mõistetav. Vastajad lisasid, et isikuvastaste kuritegude all pidasid nad peamiselt silmas tapmisi ning vägistamisi. Samuti ei pooldatud elektroonilise valve kohaldamist majandusalaste kuritegude toimepanijatele põhejndusega, et nimetatud liiki kuritegusid on võimalik sooritada ka koduseinte vahelt lahkumata.

Joonis 11.

Positiivselt (14/28%)

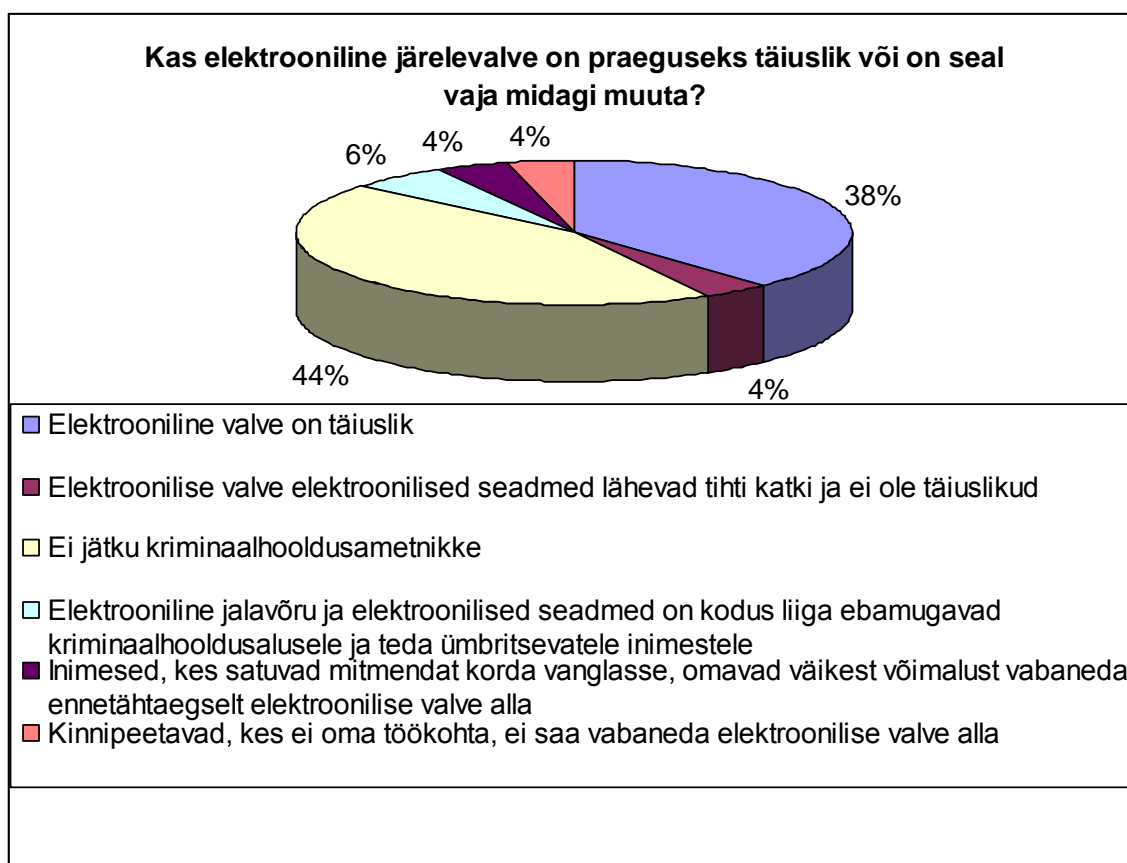
Ükskõikselt (19/38%)

Negatiivselt (17/34%)

Kriminaalhooldusametnike, elektroonilise valveta isikute ja tingimisi ennetähtaegselt vabastatud isikute arvates ei ole tavakodanik elektroonilise valve kasutuselevõttuga väga rahul ning väljendab selles osas pigem negatiivset või ükskõikset suhtumist. Taolise arvamuse toetuseks toodi välja asjaolu, et tavakodanikud on üldjuhul veendumusel, et iga kurjategija koht on vanglas. Samuti põhjendati seda asjaoluga, et inimestel on raske palju muutusi korraga vastu võtta, mainiti ka kartust, et inimestel puudub usk elektroonilise valve süsteemi. Leitakse, et need kurjategijad, kes on mitmeid kordi rikkunud seadust, teevad seda ka edaspidi ning selle juures ei ole karistuse viis määrav. Arvatakse, et tavainimene

kardab kõige rohkem kinnipeetavate massilist vabanemist vanglatest. Veel toodi välja arvamus, et elektroonilise valve rakendamise asemel võib tavakodanik soovida hoopis karistuste karmistamist.

Joonis 12.

Elektrooniline valve on täiuslik (19/38%)

Elektroonilise valve elektroonilised seadmed lähevad tihti katki ja ei ole täiuslikud (2/4%)

Ei jätku kriminaalhooldusametnikke (22/44%)

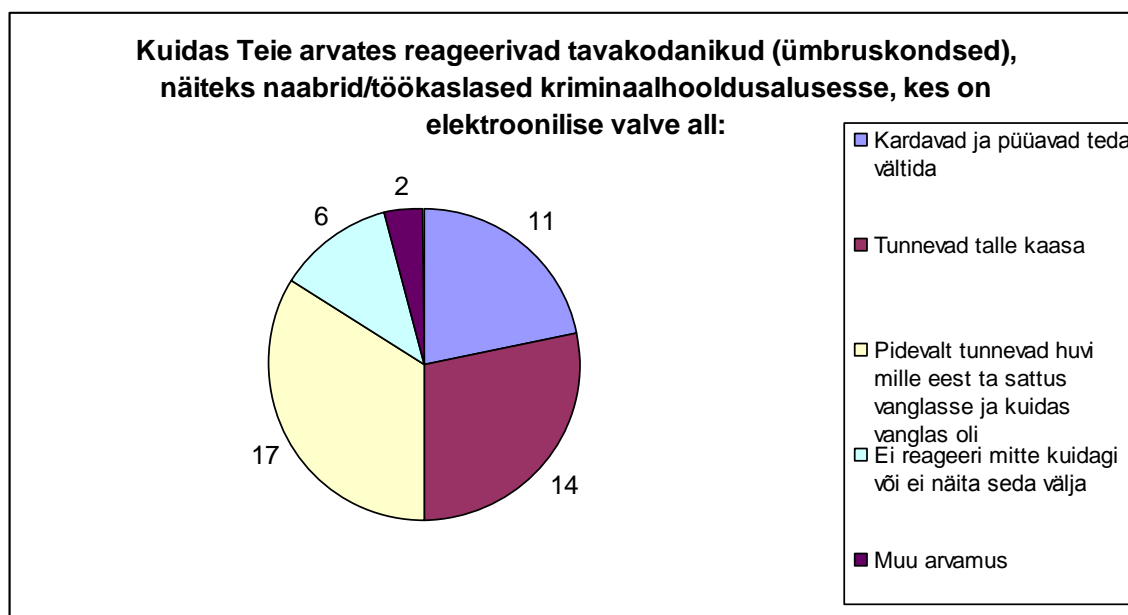
Elektrooniline jalavõru ja elektroonilised seadmed on kodus liiga ebamugavad kriminaalhooldusalusele ja teda ümbritsevatele inimestele (3/6%)

Inimestel, kes satuvad mitmendat korda vanglasse, on elektroonilise valvega ennetähtaegselt vabanemise võimalus väike (2/4%)

Kinnipeetavad, kes ei oma töökohta, ei saa vabaneda elektroonilise valvega (2/4%)

Järgmisele küsimusele: kas elektrooniline valve on praeguseks täiuslik või on seal vaja midagi muuta, vastasid peaaegu kõik vastanud kriminaalhooldusametnikud, et ei jätku kriminaalhooldusametnikke (44 %) ja elektrooniline valve on täiuslik (38 %). Ülejäänud vastanud ehk elektroonilises valves olevad isikud ja tingimisi ennetähtaegselt vabastatud isikud arvavad, et elektrooniline jalavõru ja elektroonilised seadmed on kodus liiga ebamugavad kriminaalhooldusalusele ja teda ümbritsevatele inimestele (6 %). Kolmas koht on nendel vastanutel, kes arvavad, et kaasaegne elektrooniline valve Eestis ei ole täiuslik. 50-st vastanust 2 vastas, et kinnipeetavad, kes ei oma töökohta, ei saa vabaneda elektroonilise valvega; sama arv arvab, et inimestel, kes satuvad teistkordselt või mitmendat korda vanglasse, on elektroonilise valvega ennetähtaegselt vabanemise võimalus väike ja viimased 2 arvavad, et elektroonilised seadmed (tehnilised vahendid) lähevad tihti katki ja ei ole täiuslikud.

Joonis 13.

Kardavad ja püüavad teda vältida (11/22%)

Tunnevad talle kaasa (14/28%)

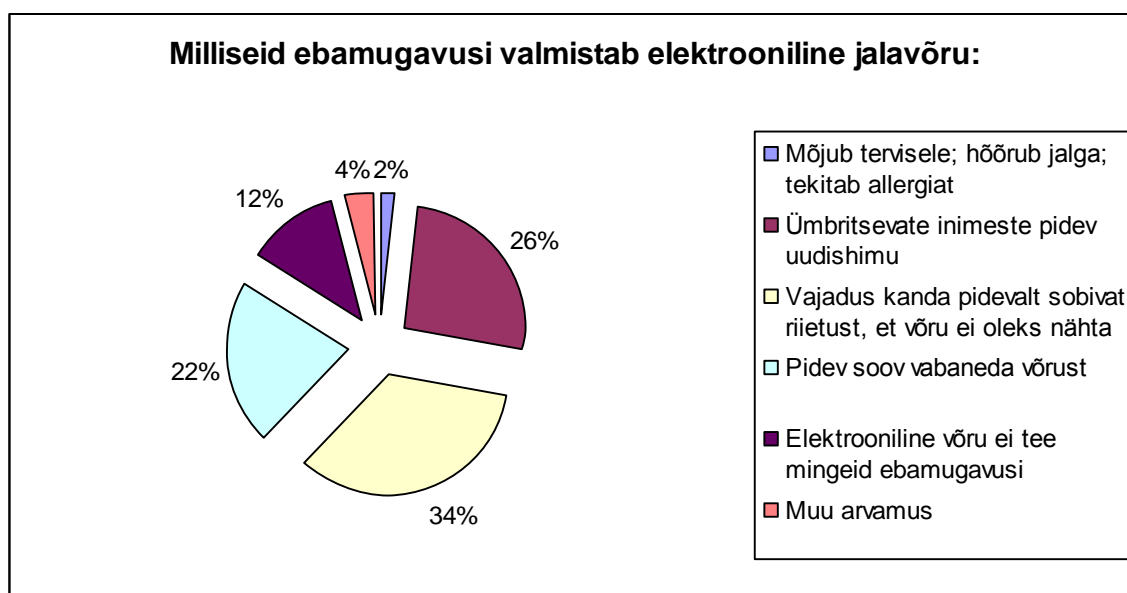
Tunnevad pidevalt huvi, mille eest ta sattus vanglasse ja kuidas vanglas oli (17/34%)

Ei reageeri mitte kuidagi või ei näita seda välja (6/12%)

Muu arvamus (2/4%)

Küsimusele kuidas reageerivad tavakodanikud (ümbruskondded), näiteks naabrid/töökaslased elektroonilise valvega kriminaalhooldusalusesse, saime kaks suurt gruppi vastuseid. Esimene grupp arvab, et pidevalt tunnevad huvi, mille eest kriminaalhooldusalune sattus vanglasse ja kuidas vanglas oli (17 inimest 50-st) ja teine grupp (14 inimest 50-st) arvab, et meie tavakodanikud tunnevad talle kaasa. Ainult 6 inimest 50-st väidavad, et tavakodanikud ei reageeri mitte kuidagi või lihtsalt ei näita seda välja.

Joonis 14.

Mõjub tervisele; hõõrub jalga; tekitab allergiat (1/2%)

Ümbritsevate inimeste pidev uudishimu (13/26%)

Vajadus kanda pidevalt sobivat riietust, et võru ei oleks nähta

Pidev soov vabaneda võrust (11/22%)

Elektrooniline võru ei tekita mingeid ebamugavusi (6/12%)

Muu arvamus (2/4%)

Tabelitest lähtuvalt võib öelda, et vajadus kanda pidevalt võru varjavat sobivat riietust (34 %) ja ümbritsevate inimeste pidev uudishimu (26 %) toob elektroonilise jalavõru kandmisega kaasa kõige rohkem ebamugavusi. 50-st vastanust 6 (12 %) vastas, et

elektrooniline jalavõru ei tekita mingeid ebamugavusi. Ainult üks vastaja (2 %) 50-st arvab, et elektrooniline jalavõru mõjub tervisele, hõõrub jalga ja tekitab allergiat. Mistõttu võib järeldada ka seda, et elektrooniline jalavõru ei tekita tervisele mingeid probleeme.

Tabel 6. Milliseid negatiivseid külgi te näete kriminaalhooldusalusele elektroonilise valve all?

Arvamused	Tulemused	arvus	ja
			protsentuaalselt
Ei oska öelda	3		6 %
Karistamatuse tunne suureneb	5		10 %
Ebaaus ohvri suhtes	3		6 %
Petetakse aparatuuri	10		20 %
Paigaldamine on kriminaalhooldajale ohtlik	2		4 %
Tehnilised probleemid	3		6 %
Rikkumiste puhul on keeruline tagada operatiivsust	5		10 %
Kiiruga välismaalt ülevõetud süsteem, ei toimi	4		8 %
Võru eemaldamine	2		4 %
Suur töökoormuse kasv kriminaalhoolduses	3		6 %
Tehniliste vahendite vähesus	3		6 %
Kallid vahendid	5		10 %
Vangide vähene informeeritus	2		4 %

Ülaltoodud tabelist nähtub, et kriminaalhooldusametnikud, elektroonilises valves olevad isikud ja tingimisi ennetähtaegselt vabastatud isikud näevad elektroonilise valve rakendamisel positiivsete asjaolude kõrval ka mitmeid negatiivseid külgi. Kõige enam on vastanud mures tehniliste vahendite usaldusväarsuse pärast. Viiendik vastanutest on veendumusel, et elektroonilise valve aparatuuri on kurjategijatel võimalik mingil moel petta ja seeläbi hoiduda kõrvale karistuse kandmisest. Samuti kardavad vastanud, et võimalus vangistusest tundvalt varem vabaneda suurendab kinnipeetavatel karistamatuse tunnet. Lisaks leiavad vastanud, et elektroonilise valve ülevõtmine teistest riikidest toimus liiga

rutakalt ja korralikult ette valmistumata, millega võib kaasnedagi puudusi nii seadusandluses kui tehnilises valmisolekus.

Tabel 7. Milliseid positiivseid külgi te näete kriminaalhooldusalusele elektroonilise valve all?

Arvamused	Tulemused: arvus ja protsentuaalselt	
tõhusam kontroll	9	18 %
distsiplineeritus	12	24 %
võimalus kodus oma karistust kanda	4	8 %
riigiraha kokkuvõid	7	14 %
järkjärguline adapteerumine ühiskonda	6	12 %
liikumisevõime on piiratud	6	12 %
saab töötades anda panuse ühiskonnale	4	8 %
ei oska midagi positiivset öelda	2	4 %

Ülaltoodud tabelist nähtub, et veerand vastanutest peab elektroonilise valve rakendamise peamiseks positiivseks asjaoluks seda, et pärast vanglast vabanemist jätkub isikute üle tõhus kontroll ja distsiplineeritus. Samuti toob suur osa vastanutest hea omadusena välja asjaolu, et teatud hulk vangistusega karistatud isikutest kannab osa karistusest väljaspool vanglat, aga siiski järgides rangelt määratletud režiimi. Välja toodi veel mitmeid erinevaid asjaolusid, mis kõik kajastavad elektroonilise valve kasulikke omadusi. Antud tabelit analüüsis leiab autor, et enamasti on elektrooniline valve ühiskonnale kasutoov just seetõttu, et vanglast vabanenud isikute tegevusi on lihtne kontrollida ja seeläbi vältida koheselt uute kuritegude toimepanemist. Samuti kaasneb distsiplineeritus, vaatamata sellele, et kurjategija kannab oma karistust kodus.

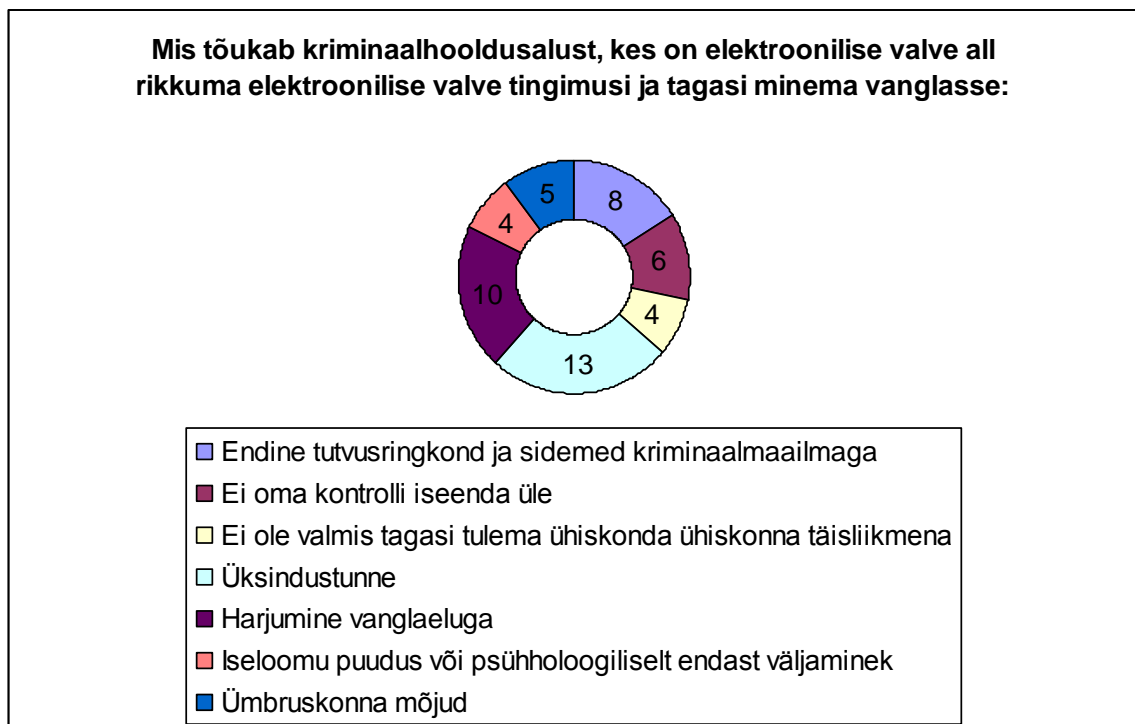
Tabel 8. Mis on Teie arvates elektroonilise valve olevale kriminaalhooldusalusele psühholoogiliselt kõige raskem:

Arvamused	Tulemused arvus ja protsentuaalselt	
Pideva kontrolli tunnetamine	4	8 %
Elamine päevakava järgi	6	12 %
Pidev aruandmine oma tegudest ja käitumisest	6	12 %

Kartus sattuda uuesti vanglasse, kui ei täida elektroonilise valve tingimusi	5	10 %
Ühiskonna negatiivne mõju, inimesed kardavad ja väldivad neid	7	14 %
Pidevas stressiseisundis olemine	10	20 %
Üksinduses olemine	9	18 %
Mitte tarvitada alkoholi ja käia lõbustusasutustes	3	6 %

Ülaltoodust järeldab autor, et psühholoogiliselt kõige raskem on elektroonilise valvega kriminaalhooldusalasusele pidevas stressiseisundis olemine: nii arvavad 10 kriminaalhooldusametnikku (20 %), samas aga elektroonilises valves olevad isikud ja tingimisi ennetähtaegselt vabastatud isikud väidavad, et sellele küsimusele on õiged absoluutselt kõik vastusevariandid.

Joonis 15

Endine tutvusringkond ja sidemed kriminaalse maailmaga (8/16%)

Puudub enesekontroll (6/12%)

Ei ole valmis tagasi tulema ühiskonda ühiskonna täisliikmena (4/8%)

Üksindustunne (13/26%)

Harjumine vanglaeluga (10/20%)

Tahtepuudus või psühholoogiliselt endast väljaminek (4/8%)

Ümbruskonna mõjud (5/10%)

Anketeerimisest selgus, et kriminaalhooldusametnike, elektroonilise valvega isikute ja tingimisi ennetähtaegselt vabastatute arvates kõige rohkem tõukavad kriminaalhooldusalust elektroonilise valve tingimusi rikkuma ja vanglasse tagasi minema üksindustunne (26 %) ja harjumine vanglaeluga (20%). Kõige vähem ohtu uuesti vanglasse sattuda nähti tahtepuuduses või psühholoogiliselt endast väljaminekus (4 %) ja samuti selles, et kriminaalhooldusalused ei ole valmis naasema ühiskonda selle täisliikmena (4 %).

Mõistetakse on, et käesoleva töö raames ei ole võimalik kajastada adekvaatselt tavakodaniku arvamust, kuna ankeetküsitlus viidi läbi vaid kriminaalhooldusametnike, elektroonilise valvega isikute ja tingimisi ennetähtaegselt vabastatute seas. Puudub teadmine ja veendumus, et tavakodanik on piisavalt informeeritud elektroonilise valve olemusest. Käesoleva töö autor on arvamisel, et ka kõik elektroonilise valve kohaldamiseks nõusoleku andnud või andvad kinnipeetavad ei pruugi olla kursis sellega kaasnevate kohustuste ja vastutusega.

4.2. Nõusolekud elektroonilise valve kohaldamiseks. Kirjeldus ja analüüs.

Käesolev alapeatükk annab lugejale ülevaate Tallinna Vangla endistest kinnipeetavatest, kes andsid nõusoleku elektrooniliseks valveks. Analüüsis pööratakse tähelepanu isikute soole, vanusele, toimepandud kuritegudele, nende käitumisele kinnipidamiskohas ning eelnevale kriminaalsele käitumisele. Käesolevas töös garanteeritakse isikute anonüümsus ning tagatakse isikuandmete kaitse seadusest³⁹ tulenevad õigused. Kinnipeetavad tähistatakse tähestiku tähtedega A, B, C, D, E, F.

Kinnipeetavate kirjeldus

Isik A on 23-aastane meesterahvas, kes on süüdi mõistetud KrK § 124³ lg 2; KrK § 140 lg 2 p 2 ning KarS § 214 lg 2 p 1,4,5 järgi. See on vastavalt ebaseaduslik vabaduse võtmine, mis oli seotud elule või tervisele ohtliku vägivalla kasutamisega; avalik vargus ning väljapressimine isiku poolt, kes on varem toime pannud väljapressimise, varguse, röövimise või kelmuse; grupi poolt ja vabaduse võtmisega. Lõplikuks karistuseks mõisteti kinnipeetav A-le 4 aastat 11 kuud ja 24 päeva vangistust. Seega ilma elektroonilise valve nõusolekuta oleks tal esimene võimalus vabaneda 1/2 karistuse ärakandmisel. 2008 aasta maikuuks on A kandnud poole talle mõistetud vangistusest. A-l on käesolev kriminaalkorras süüdimõistmine esimene. Kinnipidamisasutuses ei ole A distsiplinaarrikkumisi toime pannud.

Isik B on 43-aastane mees. Süüdi mõistetud KarS § 184 lg 1 järgi kvalifitseeritava kuriteo toimepanemises – narkootikumide suures koguses omandamine. Lõplikuks karistuseks mõisteti 3 aastat ja 5 kuud vangistust, tegemist on samuti teise astme kuriteoga, seega võimalus vabaneda elektroonilise valvega 1/2 ärakandmisel. Eelnevalt on B karistatud viiel

---

³⁹ Isikuandmete kaitse seadus. 12.02.2003. – RT 2003, 26, 158; ...; RT I 2007, 11, 53.

korral, vangistuses on kolmandat korda. Vangistuse ajal distsiplinaarkorras karistatud üks kord.

Isik C on 33-aastane mees. C on karistatud KarS § 184 lg 2 p 2 järgi kvalifitseeritava kuriteo toimepanemises – narkootikumide käitlemine suures koguses. Isikut karistati vangistusega 3 aastat 4 kuud ja 3 päeva. Elektroonilisele valvele vabanemine on võimalik $\frac{1}{2}$ karistuse ärakandmisel. C on esimest korda kriminaalkorras karistatud. Distsiplinaarkorras C karistatud ei ole.

D on 44-aastane meessoost isik, kes on süüdi mõistetud KrK § 115 lg 3 p 2 järgi, s.o lapsealise vägistamine. Nimetatud kuriteo toimepanemise eest karistati D-d 13-aastase vangistusega. 2008 aasta maikuuks on D kandnud ära kaheksa aastat vangistust ning isikul hakkab peagi mööduma $\frac{2}{3}$ karistuse algusest. D on eelnevalt kriminaalkorras karistatud samalaadse teo eest. Vangistuse ajal on D ühel korral distsiplinaarkorras karistatud.

E on 31-aastane meessoost isik. E on karistatud KrK § 101 p 1 järgi – tapmine raskendavatel asjaoludel (omakasu ajendil). E-d karistati vangistusega kaheksa aastat. Augustis 2008 täitub E-l $\frac{2}{3}$ karistusest ning avaneb tingimisi ennetähtaegse vabanemise võimalus. Siiski on isik E avaldanud soovi vabaneda elektroonilise valveta tingimisi enne tähtaega. Kriminaalkorras karistatud teist korda. Vangistuse ajal ei ole E-d distsiplinaarkorras karistatud.

Isik F on 36-aastane mees, kes on süüdi mõistetud KrK § 176 lg 1 järgi – vahistatu põgenemine vahi alt või karistuse kandmise kohast, KrK § 195 lg 2 järgi – huligaansus, KarS § 199 lg 2 p 5 järgi – avalikult toimepandud vargus, KarS § 214 lg 2 p 5 – väljapressimine isikult vabaduse võtmisega, KarS § 214 lg 2 p 1,4,5 – väljapressimine isiku poolt, kes on varem toime pannud väljapressimise, varguse, röövimise või kelmuse, isikute grupi poolt ning isikult vabaduse võtmisega. Lõplikuks karistuseks mõisteti 6 aastat 10 kuud ja 18 päeva vangistust. Jaanuaris 2008 täitus isikul $\frac{1}{2}$ vangistusest ning ta avaldas

soovi vabaneda elektroonilise valvega tingimisi enne tähtaega. Eelnevalt on F-i kriminaalkorras karistatud kuuel korral, F ei ole distsiplinaarkorras vangistuse ajal karistatud.

Eeltoodud kirjeldustest näeme, et kõik sooviavaldanud on pea kõiki vaadeldud tunnuseid arvestades väga erinevad. Kriminaalhooldusametniku seisukohalt lähtudes toob töö autor välja oma nägemuse isikutest, kellele võiks elektroonilist valvet kohaldada. Esmalt peab autor otstarbekaks rakendada elektroonilist valvet isikute puhul, kes on kriminaalkorras esimest korda karistatud ning kes on vangistuses esimest korda. Nimetatud tingimustele vastavate isikute puhul on võimalik, et nad ei ole kinnipidamisasutuses viibitud aja jooksul omaks võtnud kriminaalset subkultuuri ning neis on tekkinud arusaam, et vangla ei ole see koht, kuhu nad teistkordselt sattuda sooviksid. Ülaltoodud näidetest võiks siinkohal A ja C olla sobivad. Isikud B ja F on korduvalt kriminaalkorras karistatud ning seega ei ole vangistus neile võõras. Siinkohal on autor arvamusel, et tõenäosus, et B ja F ei pane vabanemise korral toime uusi kuritegusid on tunduvalt madalam kui A ja C puhul. Samuti on oluline arvestada isiku käitumist vangistuse ajal, mis peegeldab autori arvates soovi ja valmisolekut edaspidises elus seaduskuulekalt käituda. Isikud A ja C on ka selle kriteeriumi täitnud.

Tuginedes käesoleva töö teises ja kolmandas peatükis esitatud refereeringule välisriikide kogemustest ja siseveendumusele alusel leiab töö autor, et elektroonilist valvet ei ole otstarbekas rakendada raskeid isikuvastaseid kuritegusid toime pannud isikute suhtes. Autor on taolisel veendumusel seetõttu, et raskete isikuvastaste kuritegude toimepanijad ohustavad ühiskonda ning nende vabanemine pärast $\frac{1}{2}$ karistuse ärakandmist oleks sisuliselt enneaegne ning õiglustunnet riivav. Jääb ka teoreetiline võimalus, et poole mõistetud karistusest ära kandnud isik ei ole kandnud ära isegi seadusest tulenevat antud kuriteo karistuse alammäära. Lisaks oleks see ebaõiglane kannatanu või tema lähedaste suhtes. D ohver on aja möödudes sirgunud täiskasvanuks ning mõistetud karistusest tunduvalt varasem vabanemine võib ohvrile põhjustada tõsise trauma. Autori arvates ei sobi seega kinnipeetavaid D ja E vabastada elektroonilise valvega tingimisi enne tähtaega.

Samuti ei peeta välisriikides otstarbekaks rakendada elektroonilist valvet narkootiliste ainetega seotud kuritegude toimepanijatele. Samasugusel arvamusel on ka 28% ankeetküsitlusele vastanud kriminaalhooldusametnikest. Seega langeks ülaltoodud isikutest välja B ja C. Siiski B ja C eelnevat elukäiku ja käitumist vangistuse ajal võrreldes nähtub, et kuriteo liik on küll sama, kuid muud asjaolud siiski erinevad. Autor on arvamusel, et kuriteole vaatamata on C siiski sobiv elektroonilise valvega vabastamiseks tingimisi enne tähtaega. Seda põhjusel, et tegemist on tema esimese vanglakaristusega. Lisaks on tema käitumine vanglas olnud õiguskuulekas.

Analüüsi tulemusena jõuab autor arvamusele, et ülaltoodud kuuest isikust on sobilikud allutamiseks elektroonilisele valvele kaks – A ja C.

Autor peab vajalikuks märkida, et kõik kriminaalhooldusametnike ettepanekud on tehtud konkreetsest isikust lähtudes ning otsust tehes arvestavad kohtunikud kuriteo toimepanemise asjaolusid, süüdimõistetud isikut, varasemat elukäiku ning käitumist karistuse kandmise ajal, samuti tema elutingimusi ja neid tagajärgi, mida võib süüdimõistetule kaasa tuua tingimisi enne tähtaega karistusest vabastamine⁴⁰.

---

⁴⁰ KarS § 76 lg 3.

KOKKUVÕTE

Antud lõputöö autor püstitas eesmärgiks välja selgitada Eesti territooriumil alates 1. jaanuarist 2007 kasutusele võetud elektrooniline valve olemus ning võrrelda seda analoogseid meetodeid kasutavate riikide kogemustega; tuvastada tema positiivsed ja negatiivsed küljed; paralleelide leidmine nende riikidega, kus elektrooniline järelevalve on Eestiga võrreldes ammu kasutusel. Uurimustöö peamiseks ülesandeks oli välja selgitada, kas on tõenäoline, et varem karistatud kinnipeetavad tulevad tagasi vanglasse, jättes täitmata elektroonilise valvega ette nähtud reeglid. Põhjuseks võivad olla ümbritseva keskkonna mõjud ning see, et kinnipeetavad pole psühholoogiliselt valmis elektrooniliseks valveks. Samuti analüüsiti Tallinna Vangla kuut kinnipeetavat, kes taotlesid enda elektroonilise valvega vabastamist.

Uurimuse meetoditena kasutas autor nii normatiivse akti analüüsi, statistilisi andmeid kui ankeetküsitlust. Uurimustööst võtsid osa kriminaalhooldusametnikud, Tallinna Vangla elektroonilise valvega kinnipeetavad ning samuti ka ennetähtaegselt vabastatud kinnipeetavad. Teade sellest, et Eestis hakkab kehtima seadus, mis lubab kinnipeetavate elektroonilise järelevalve all vabastamist, kutsus elanikkonna seas esile suuri emotsioone, mis pidid mõjuma ka elektroonilise valvega kriminaalhooldusalustele. Selline järeldus tuleneb uurimustöö andmetest: küsimusele tavaelaniku suhtumisest elektroonilise valvesse vastati, et suurem osa, 38% küsitletavatest suhtub ükskõikselt, negatiivselt suhtub 34% küsitletavatest ning ainult 28% (suurel määral kriminaalhooldusametnikud ning endised kinnipeetavad, kes vabastati ennetähtaegselt) suhtuvad positiivselt.

Kui tõmmata paralleele selliste riikidega nagu USA, Rootsi või Inglismaa, kus elektrooniline järelevalve pole uudiseks, võime öelda, et Eesti teeb alles esimesi samme elektroonilise järelevalvesüsteemi täiustamiseks. Asi pole selles, et meie elektroonilise järelevalve süsteem ja aparatuur on vähem kaasaegsed või Eesti kriminaalhooldusametnikud vähem kompetentsed sellel alal – peamine küsimus on selles, kas kinnipeetavad ise on valmis elektrooniliseks järelevalveks ja kuidas neid võtab vastu

meie ühiskond. Mil määral on tavakodanikud ise valmis kaasa aitama või vähemalt mitte selga pöörama nendele inimestele, keda kavatsetakse või juba on vabastatud elektroonilise valvega. Uurimustööst tulenevale küsimusele tavakodanike (näiteks naabrid või töökaaslased) reaktsioonist elektroonilise valvega kriminaalhooldusalustesse vastas 34% küsitletavatest, et tunnevad pidevalt huvi, mille eest sattus inimene vanglasse ja kuidas seal on ning 22% küsitletavatest vastas, et tavakodanik hoidub neist ning püüab neid vältida.

Uurimustöö tulemusi analüüsid jõeame järeltule, et elektroonilise valvega vabastamist taotlevad kinnipeetavad pole psühholoogiliselt valmis tagasi pöörduma ühiskonda. Nad ei mõista, mis neid ees võib oodata. Paljud neist ei saa aru, et satuvad teiste inimeste arutluste keskpunkti, paljud võivad rikkuda elektroonilise järelevalve käitumisreegleid kas alkoholireklaami või hasartmängude mõjul. Neil kinnipeetavatel, kes veel vabaduses olles olid sõltuvuses narkootikumidest ja alkoholist või omasid kontakte kriminaalse maailmaga on kõige raskem endast jagu saada ning muuta oma eluviisi. Pahatihti õnnestub see vähestel, ülejäänud on sunnitud pöörduma vanglasse tagasi karistust kandma.

Arvestades kõiki ülaltoodud faktoreid ja uurimustöö analüüsi tulemusi, teeb autor ettepaneku viia läbi karistust kandvate ja elektroonilise valvega vabastamist taotlevate kinnipeetavatega sobivaid vabanemiseelseid motivatsioonivestlusi või sotsiaalprogramme, mis järk-järgult valmistaks neid ette elektroonilise valvega kaasnevateks tulevasteks raskusteks ning õpetaks nendega toime tulema. Olemasolevaid programme ja treeninguid võib täiendada vastavate teemadega.

РЕЗЮМЕ

Настоящая работа „Условное освобождение заключённых под электронную охрану на примере Таллиннской тюрьмы» написана на эстонском языке и вместе с дополнением составляет 63 страниц. Работа включает в себя 15 рисунков, 8 таблиц и 1 дополнение, также в работе использован 21 источник, среди которых есть источники на иностранном языке. Резюме данной работы составлено на русском языке.

Автор данной работы поставил перед собой задачу: разъяснить, что же такое электронная охрана, которая начала действовать на территории Эстонии с 1 января 2007 года; распознать позитивные и негативные стороны; провести параллели с теми государствами, где электронная охрана в сравнении с Эстонией уже давно в использовании. Главной задачей исследовательской работы было выяснить: действительно ли то, что ранее судимые заключённые возвращаются обратно в тюрьму, не выполнив тем самым обязательные правила нахождения под электронной охраной. Также было проанализировано 6 заключённых Таллиннской тюрьмы, которые ходатайствовали на освобождение под электронную охрану.

Для проведения исследовательской работы автор поставил гипотезу: „ Бывшие заключённые, находясь под электронной охраной, возвращаются обратно отбывать своё наказание в тюрьму в связи с тем, что не выполнили условия нахождения под электронной охраной, попав под влияние окружающей среды и будучи не готовы к электронной охране“.

Методом исследовательской работы использовал автор анализ нормативных актов, статистические данные, а также анкетирование. Для проведения исследовательской работы были составлены анкеты на которые ответили 18 бывших заключённых Таллиннской тюрьмы, которые были освобождены под электронный надзор; 19 бывших заключённых освобождённых условно-досрочно, а также 13 чиновников отдела криминальной опеки, которые основательно знакомы с электронной охраной.

С помощью анкетирования сравнивалось и анализировалось отношение к электронной охране чиновников криминальной опеки, бывших заключённых Таллиннской тюрьмы с условно-досрочным освобождением и бывших заключённых Таллиннской тюрьмы под электронной охраной, а также выяснилось почему же заключённые предпочитают освобождение под электронную охрану или же наоборот, как относятся обычные жители к электронной охране, что содержит в себе новая система из позитивных и негативных сторон, что мотивирует заключённых освобождаться под электронную охрану и почему некоторые из них возвращаются обратно в тюрьму отбывать своё наказание.

Проанализировав результаты исследовательской работы, автор данной работы пришёл к выводу, что ходатайствующие заключённые на освобождение под электронную охрану психологически не готовы вернуться обратно в общество.

KASUTATUD ALLIKATE LOETELU

Criminal Law. Parole Probation. House Arrest. 2007. Ameerika Ühendriigid.

Crowe jt, .A. H. 2002. Offender Supervision With Electronic Technology: A User's Guide. American Probation and Parole Association.

Eesti Vabariigi kriminaalhoolduse standardid. 2003. Justiitsministeerium

Elektroonilise valve täitmise ja järelevalve kord. 22.02.2007; RTL 09.03.2007, 20, 334.

Hess, B. B., Markson, E. W., Stein, P. J. 2000. Sotsioloogia. Tallinn: Külim.

Hirsjärvi. S. 2005. Uuri ja kirjuta. Tallinn: Medicina.

Howard, J. 2001. Society of Alberta. Electronic Monitoring. Kanada.

Karistusseadustik. 6.06.2001; RT I 2001, 61, 364; 2007, 45, 320.

Kinnipeetava tingimisi enne tähtaega vabastamise materjalide ettevalmistamise kord. 17.01.2007; RTL 2007, 7, 118, 18,279.

Kinnipeetava vanglast vabastamise kord. 25.01.2001; RTL 2001, 20, 273;2007, 18, 279.

Kriminaalhooldusseadus. 17.12.1997; RT I 1998, 4, 62; 46, 333.

Kriminaalhooldusseaduse, vangistusseaduse, karistusseadustiku, karistusseadustiku rakendamise seaduse ja kriminaalmenetluse seadustiku muutmise seadus. 923 SE I, 2006.

Marklund, F. I., Wennerberg, O. Niméus. 2005. Effects of prison-release using electronic tagging in Sweden. Stocholm: Edita Norstedts AB.

Mortimer, E. 2001. Electronic monitoring of released prisoners: an evaluation of the Home Detention Curfew scheme. London: TABS.

National Law Enforcement Corrections Technology Center. Keeping track of Electronic Monitoring. NLECTC, 1999.

Sarapuu, M. 2007. Seletuskiri. Justiitsministri määruse "Elektronilise valve täitmise ja järelevalve kord" juurde. Tallinn: Justiitsministeerium.

Siilivask, M., Lang, R: 2007. Tapmiste ja röövimiste arvu vähenemine iseloomustab kuritegevuse langust. Tallinn,.

Sootak, J., & Pikamäe, P. 2004 Karistusseadustiku kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Juura Kirjastus.

Tooding, L. 2001 Andmeanalüüs sotsiaalteaduses. Tartu: TÜ sotsiaalteaduskond.

Vangistusseadus. 14.06.2000; RT I 2000, 58, 367; 2006, 63, 466.

Voice Verification Explained. 2007. Justice Service. Inglismaa.

LISA

KÜSITLUSANKEET

Tere, palun Teie abi ankeetküsitluse läbiviimisel. Kõiki vastuseid kasutan analüüsimiseks oma diplomitöös „Kinnipeetavate tingimisi vabastamine elektroonilise valve kohaldamisega Tallinna Vangla näitel“.

Uuringu käigus kogutud andmeid kasutatakse ainult uurimistöö raames.

Uuringu läbiviija: Sisekaitseakadeemia korrektsiooni eriala 3. kursuse üliõpilane.

- Kriminaalhooldusametnik
- Elektroonilises valves olev isik
- Tingimisi ennetähtaegselt vabastatud isik

* täidab ainult kriminaalhooldusalune

* Sugu:

* Vanus:

* Rahvus:

* Karistuse arv:

* Mille eest karistatud viimane kord:

* Määratud karistuse aeg:

* Reaalselt kantud karistus:

1) Teie arvates kinnipeetava rehabilitatsiooni protsessiks on parim moodus:

- Vabastamine elektroonilise valve alla;
- Ennetähtaegne tingimisi vabastamine;
- Karistuse lõplik ära kandmine;

2) Milliste kuritegude toimepanemise puhul Teie ei tohiks Teie arvates kindlasti tingimisi ennetähtaegse vabanemise korral rakendada elektroonilist järelevalvet:

- Rahvatervisevastaste
- Avaliku rahu vastaste

- Isikuvastaste
- Majanduskuritegude
- Varavastaste
- Muu arvamus

3) Kas Teie arvates elektrooniline järelevalve on praeguseks täiuslik või on seal vaja midagi muuta?

- Elektrooniline valve on täiuslik;
- Elektroonilise valve elektroonilised seadmed (tehnilised vahendid) lähevad tihti katki ja ei ole täiuslikud;
- Ei jätku kriminaalhooldusametnikke ;
- Elektrooniline jalavõru ja elektroonilised seadmed, mis on kodus liiga ebamugavad kriminaalhooldusalusele ja teda ümbritsevatele inimestele;
- Inimesed, kes sattuvad teistkordselt (mitmendat korda) vanglasse omavad väikest võimalust vabaneda ennetähtaegselt elektroonilise valve alla;
- Kinnipeetavad, kes ei oma töökohta, ei saa vabaneda elektroonilise valve alla;
- Muu arvamus

4) Kuidas suhtub Teie arvates tavakodanik elektroonilisse valvesse:

- Positiivselt
- Negatiivselt
- Ükskõikselt

5) Kuidas Teie arvates reageerivad tavakodanikud (ümbruskondded), näiteks naabrid/töökaslased kriminaalhooldusalusesse, kes on elektroonilise valve all:

- Kardavad ja püüavad teda vältida;
- Tunnevad talle kaasa;
- Pidevalt tunnevad huvi mille eest ta sattus vanglasse ja kuidas vanglas oli;
- Ei reageeri mitte kuidagi või ei näita seda välja;
- Muu arvamus;

6) Milliseid ebamugavusi valmistab elektrooniline jalavõru:

- Mõjub tervisele; hõõrub jalga; tekitab allergiat;
- Ümbritsevate inimeste pidev uudishimu;
- Vajadus kanda pidevalt sobivat riietust, et võru ei oleks nähta;
- Pidev soov vabaneda võrust;
- Elektrooniline võru ei tee mingeid ebamugavusi;
- Muu arvamus;

7) Milliseid positiivseid omadusikülgi te näete kriminaalhooldusalusele elektroonilise valve all?

.....

.....

.....

.....

8) Milliseid negatiivseid omadusikülgi te näete kriminaalhooldusalusele elektroonilise valve all?

.....

.....

.....

.....

9) Mis on Teie arvates kriminaalhooldusalusele, kes on elektroonilise valve all psühholoogiliselt kõige raskem:

- Pideva kontrolli tunnetamine;
- Elamine päevakava järgi;
- Pideva aruandmine oma tegudest ja käitumisest;
- Kartus sattuda uuesti vanglasse, kui ei täita elektroonilise valve tingimisi;
- Ühiskonna negatiivne mõju, inimesed kardavad ja väldivad neid;
- Pidevas stressiseisundis olemine;
- Üksinduses olemine;
- Mitte tarvitada alkoholi ja käia lõbustusasutustes (kasiino; baar; disko; jne)

10) Mis tõukab Teie arvates kriminaalhooldusalust, kes on elektroonilise valve all rikkuma elektroonilise valve tingimusi ja tagasi minema vanglasse:

- Endine tutvusringkond ja sidemed kriminaalmaailmaga;
- Ei oma kontrolli ise enda üle;
- Ei ole valmis tagasi tulema ühiskonda, ühiskonna täieliikmena;
- Üksindustunne;
- Harjumine vanglaeluga;
- Iseloomu puudus või psühholoogiliselt endast väljaminek;
- Ümbruskonna mõjud (pidev alkoholi ja kasiino reklaam; filmid, televisioon ja saated, mis propageerivad vägivalda; jne)

Täna osutatud abi eest!